

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดป้าย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑๙ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด
เมื่อวันที่ ๒๗ มี.ค. ๒๕๐๙

ที่ระลึก ๑๕๐ ปี มหาสารคาม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จฯ ศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม (หลังเก่า)

ประวัติเมืองมหาสารคาม โดย รศ.ดร.ธีรชัย บุญมาธรรม

มหาสารคาม ได้รับการสถาปนาเป็น “เมือง” เมื่อวันอังคาร เดือน ๑๐ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก จุลศักราช ๑๒๒๗ ปีที่ ๑๕ ในรัชกาลที่ ๔ ซึ่งตรงกับ วันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ นับถึงปีมหามงคล พ.ศ. ๒๕๕๘ นี้ ก็ครบ ๑๕๐ ปี พอดี แต่ก่อนหน้าที่จะตั้งเป็นเมืองมหาสารคามนั้น บริเวณนี้เคยเป็นที่อยู่ของมนุษย์มาเป็นเวลานานแล้ว บางยุคบางสมัยก็เป็นชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรือง บางยุคบางสมัยก็เสื่อมโทรม อย่างไรก็ตาม ในบริเวณเมืองมหาสารคามก็ปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ดังนี้

สมัยที่มนุษย์ยังไม่รู้จักการใช้ตัวอักษร หรือที่เรียกว่าชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในบริเวณเมืองมหาสารคาม ได้พบหลักฐานที่เป็นเครื่องยืนยันว่ามีผู้คนได้มาตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย มีหนาแน่นกว่าบริเวณอื่น พบว่าผู้คนในยุคนั้นดำรงชีพด้วยการเกษตร มีการทำเกลือบางแห่งมีการถลุงโลหะ บางแห่งเริ่มมีการขุดคูน้ำคันดินล้อมรอบชุมชน เพื่อปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติที่ขาดแคลนแหล่งน้ำ ชุมชนเหล่านี้มีทั้งขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ มีการดำรงอยู่ของผู้คนเรื่อยมา จนถึงสมัยทวารวดีและสมัยลพบุรี บางแห่งมีการอยู่อาศัยซ้อนทับบริเวณชุมชนโบราณและอยู่อาศัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันก็มี

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา ชุมชนโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือรับวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จึงเกิดชุมชนที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบชุมชนขนาดใหญ่ตลอดจนโบราณสถานวัตถุอันเนื่องในพุทธศาสนา เช่น เสมาหิน โบสถ์ วิหาร สถูปเจดีย์ ที่พบเสมาหินจำนวนมากคือที่เมืองฟ้าแดดสงยาง ปัจจุบันคือบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และบ้านกุดโง้ง ตำบลบุ่งคล้า อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ในเขตจังหวัดมหาสารคามถึงแม้จะไม่พบเสมาหินที่จำหลักเรื่องราวต่างๆ เหมือนที่กาฬสินธุ์ หรือชัยภูมิ แต่ก็พบร่องรอยคูน้ำคันดินซึ่งเป็นศิลปะทวารวดีเหมือนกัน ซึ่งมีถึง ๔๓ แห่ง ที่สำคัญ เช่น

๑. โนนฮ่อ	ตำบลหัวขวาง	อำเภอโกสุมพิสัย
๒. บริเวณวัดป่ามัชฌิมวราราม	ตำบลเขวาไร่	อำเภอโกสุมพิสัย
๓. บ้านเชียงเหียน	ตำบลเขวา	อำเภอเมือง
๔. บ้านเมืองเตา	ตำบลเมืองเตา	อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
๕. บ้านเมืองแล้ง	ตำบลปละหลาน	อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
๖. บ้านเมืองเสือ	ตำบลปละหลาน	อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
๗. บ้านเมืองเจีย	ตำบลปละหลาน	อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
๘. บ้านเมืองลีงหรือบ้านโนนเมือง	ตำบลปละหลาน	อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
๙. บ้านสระ	ตำบลคันธารราษฎร์	อำเภอกันทรวิชัย

ร่องรอยเหล่านี้จัดเป็นวัฒนธรรมทวารวดี หรือ มอญ แต่บางแห่งก็ซ้อนทับกับลพบุรี หรือ ขอม

ส่วนวัฒนธรรมลพบุรี หรือ ขอม นั้น ได้เข้ามาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ การพบศิลาจารึกที่บริเวณศาลานางขาวในเขตเมืองโบราณนครจัมปาศรี ที่อำเภอนาดูน ชี้ให้เห็นอิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมขอมได้อย่างชัดเจน แหล่งศิลปวัฒนธรรมขอมที่สร้างขึ้นเนื่องในศาสนาฮินดูที่พบในเขตจังหวัดมหาสารคาม มี ๑๓ แห่ง ที่สำคัญ เช่น

๑. กู่สันตรัตน์
๒. กู่น้อย
๓. กู่ศาลานางขาว ทั้ง ๓ แห่งนี้ อยู่ที่บ้านกู่โนนเมือง ตำบลกู่สันตรัตน์ อำเภอนาดูน
๔. กู่บ้านแดง อยู่ที่บ้านแดง ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม
๕. กู่บ้านสนาม อยู่ที่บ้านสนาม ตำบลเสือโก้ก อำเภอวาปีปทุม

๖. กู่บ้านเขวาหรือกู่คูมหาธาตุ อยู่ใกล้บ้านดอนดู่ ตำบลเขวา อำเภอเมือง
๗. กู่บัวมาศ อยู่ที่บ้านกกกอก ตำบลบัวมาศ อำเภอบรบือ
๘. กู่บ้านภารแอ่น ตำบลภารแอ่น อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย

กู่หรือปรางค์ ศิลปะขอมเหล่านี้ หลายแห่งไม่ทราบชื่อเดิม จึงเรียกตามชื่อบ้านหรือชื่อตำบลในปัจจุบันที่โบราณสถานแห่งนั้นตั้งอยู่ ส่วนกู่ที่บ้านกู่ทอง ตำบลกู่ทอง อำเภอเชียงยืนนั้น สันนิษฐานว่าเป็นกู่ในวัฒนธรรมล้านช้าง

การเข้ามาของกลุ่มชนวัฒนธรรมลาว (ล้านช้าง)

ภายหลังสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ อิทธิพลของขอมในดินแดนนี้ ค่อยเสื่อมลงและสลายตัว ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ จนกระทั่งปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ พระเจ้าฟ้างุ้ม ได้ครองราชสมบัติในเมืองเชียงดง เชียงทอง แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองหลวงพระบาง พร้อมกับได้ขยายอำนาจลงมาทางเวียงจันทน์ และเมืองอื่นๆ ลุ่มน้ำของ (โขง) แล้วผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง เช่น เมืองเชียงดง เชียงทอง เมืองพวน เมืองเวียงคำ เมืองเวียงจันทน์ เมืองหลวงน้ำทา เมืองแก่นท้าว เมืองกะบอง หรือโคตรบอง ส่วนชุมชนอิสระที่มีอยู่ทางขวาแม่น้ำของ ได้แก่ เมืองปากห้วยหลวง เมืองหนองหารน้อย เมืองหนองหารหลวง เมืองหนองบัว เมืองสามหมื่น

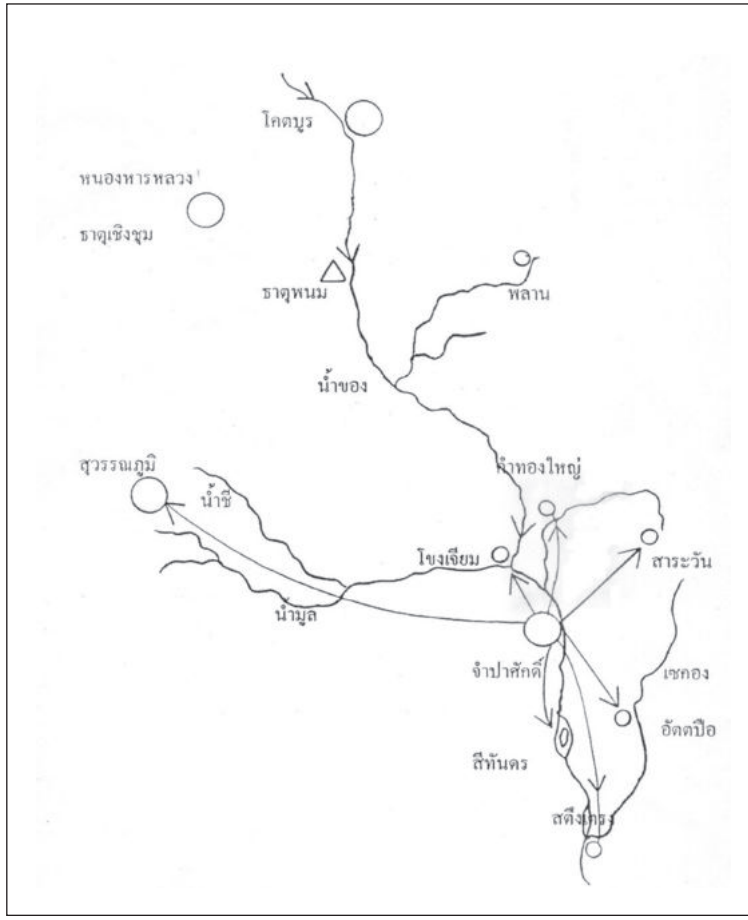
การอพยพของผู้คนจากอาณาจักรล้านช้างเข้ามาในที่ราบสูงโคราช ได้ทยอยเข้ามาหลายครั้ง เช่น ในช่วง พ.ศ. ๑๙๗๑–๑๙๙๙, ๒๑๑๕ – ๒๑๑๗ และ ๒๑๗๑–๒๑๗๕ ได้มีการอพยพข้ามแม่น้ำของเข้ามาเป็นกลุ่มเล็กๆ ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถระบุที่ตั้งได้ชัดเจน

การอพยพเข้ามาตั้งชุมชนในตอนกลางของที่ราบสูงโคราช โดยเฉพาะบริเวณแม่น้ำชีตอนกลาง ที่เป็นกลุ่มใหญ่ มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีหลักฐานชัดเจน และเป็นบรรพบุรุษของชาวเมืองมหาสารคาม คือกลุ่มหลวงพ่อวัดโพนสะเม็ก ที่อพยพออกจากอาณาจักรศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง เวียงจันทน์ หลังการสวรรคตของพระเจ้า สุริยวงษาราวปี พ.ศ. ๒๒๓๓ สืบเนื่องจากการเกิดจลาจล ชิงราชสมบัติ

พระนางสุมังคละจึงหลบหนีมาขอความช่วยเหลือจากหลวงพ่อวัดโพนสะเม็ก ซึ่งชาวเวียงจันทน์มีความเคารพและศรัทธาอย่างสูง ทั้งยังเชื่อว่าบรรลุธรรมชั้นสูง จนอุจจาระปัสสาวะไม่มีกลิ่นเหม็น จึงพากันเรียกท่านอีกอย่างหนึ่งว่า “ญาคูขี้หอม” หลวงพ่อวัดโพนสะเม็กพิจารณาแล้วเห็นว่า ราชภัยจะมาถึง จึงได้พาพระนาง สุมังคละ และญาติโยมพร้อมทั้งบริวารราว ๓,๓๐๐ คน อพยพออกจากเวียงจันทน์ ลงมาตามลุ่มแม่น้ำของ ลงไปตั้งถิ่นฐานอยู่นครจำปาศักดิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒ ต่อมาได้แบ่งผู้คนออกไปตั้งเป็นชุมชนสำคัญๆ เช่น

จารย์หวด ไปตั้งที่ ดอนโขง ต่อมาเป็นเมืองสีทันดร
ท้าวสุด (พระไชยเชษฐ) ไปตั้งอยู่บ้านหางโค ปากน้ำเซกอง ต่อมาเป็นเมืองเชียงแตง หรือสตึงเตรง
ท้าวจันทสุริยวงศ์ ไปตั้งที่บ้านโพนสิม ต่อมาเป็นเมืองตะโปน เมืองพิน เมืองนอง
ท้าวมั่น ไปตั้งที่บ้านโพน ต่อมาเป็นเมืองมั่น หรือสาละวัน
ท้าวพรม (ซาบุตโคต) ไปตั้งที่บ้านแก้วอาเฮิม ต่อมาเป็นเมืองคำทองใหญ่
จารย์โสม ไปตั้งที่บ้านอิ้ดกระบือ ต่อมาเป็นเมืองอัตตปือ

แผนที่แสดงการอพยพของกลุ่มจารย์แก้ว

ที่มา : Kennon Breazeale : The Integration of the Lao State into Thai Kingdom., Doctor of Philosophy Thesis. Faculty of Oriental Studies, University of Oxford. ๑๙๗๕. p. ๓๓๙-๓๔๐.

ท้าวหลวง บุตรพระละงุม ได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนักเฒ่า ไปตั้งที่โขงเจียง (โขงเจียม)

จารย์แก้ว ไปตั้งที่บ้านท่ง (ทุ่ง) ต่อมาเป็นเมืองสุวรรณภูมิ จารย์แก้วได้เป็นเจ้าเมือง

ชุมชนบ้านท่งหรือทุ่ง นับเป็นชุมชนของวัฒนธรรมล้านช้างกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณตอนกลางของที่ราบสูงโคราช ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๕๖ เป็นต้น มาตอนแรกมีประชากรราว ๓,๐๐๐ คน และจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจึงได้กระจายออกไปตั้งเป็นบ้านเมืองต่างๆ ในบริเวณลุ่มน้ำชีตอนกลางอีกหลายแห่ง เช่น ร้อยเอ็ด ชลบถ ขอนแก่น รวมทั้งมหาสารคามด้วย

พ.ศ. ๒๒๖๘ จารย์แก้ว เจ้าเมืองท่งถึงแก่กรรม เจ้าสร้อยศรีสมุทรฯ แห่งจำปาศักดิ์ได้แต่งตั้งท้าวมืด บุตรจารย์แก้ว เป็นเจ้าเมือง ให้ท้าวทนผู้น้องเป็นอุปฮาต

เมื่อท้าวมืดเจ้าเมืองสุวรรณภูมิถึงแก่กรรม ใน พ.ศ. ๒๓๐๖ ความขัดแย้งระหว่างท้าวทน (น้อง) กับท้าวเชียง ท้าวสูน (บุตร) ก็รุนแรงขึ้น ท้าวเชียง ท้าวสูน ได้ลงไปขอความช่วยเหลือจากกรุงศรีอยุธยา ขึ้นมาปราบท้าวทน ซึ่งเป็นเจ้าเมือง ท้าวทนจึงอพยพผู้คนบริวารหนีไปอยู่บ้านดงเมืองจอก ส่วนเมืองท่งนั้นท้าวเชียงได้เป็นเจ้าเมือง และถือได้ว่าเมืองท่งได้ขาดจากการอยู่ใต้ปกครองของเมืองจำปาศักดิ์ แล้วเข้ามาอยู่ในอำนาจของกรุงธนบุรีตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๐ เป็นต้นมา

จนถึง พ.ศ. ๒๓๑๗ เห็นว่าบริเวณที่ตั้งเมืองไม่เหมาะสมกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น จึงย้ายมาตั้งอยู่ที่ดงเท้าสาร ห่างจากเมืองท่งประมาณ ๑๐๐ เส้น แล้วมีใบบอกไปยังกรุงธนบุรีขอตั้งดงเท้าสารเป็นเมือง ราชสำนักธนบุรีอนุญาต และขนานนามเมืองว่า สุวรรณภูมิ

ฝ่ายท้าวทนซึ่งตั้งอยู่บ้านดงเมืองจอก เห็นว่าชัยภูมิไม่เหมาะสม และประชากรมีมากขึ้น จึงมีใบบอกไปยังกรุงธนบุรี ขอยกบ้านกุ่ม ซึ่งเคยเป็นเมืองโบราณขึ้นเป็นเมือง ราชสำนักธนบุรีจึงแต่งตั้งท้าวทนเป็น พระขัติยวงศา เป็นเจ้าเมือง ยกบ้านกุ่มเป็นเมืองร้อยเอ็ดเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๘ พร้อมทั้งมีการปักเป็นเขตแดน เพื่อป้องกันการทะเลาะวิวาทระหว่างเมืองร้อยเอ็ดกับเมืองสุวรรณภูมิ

ต่อมาได้มีการอพยพผู้คนออกจากเมืองสุวรรณภูมิและร้อยเอ็ด ออกมาตั้งเป็นเมืองใหม่ ดังนี้

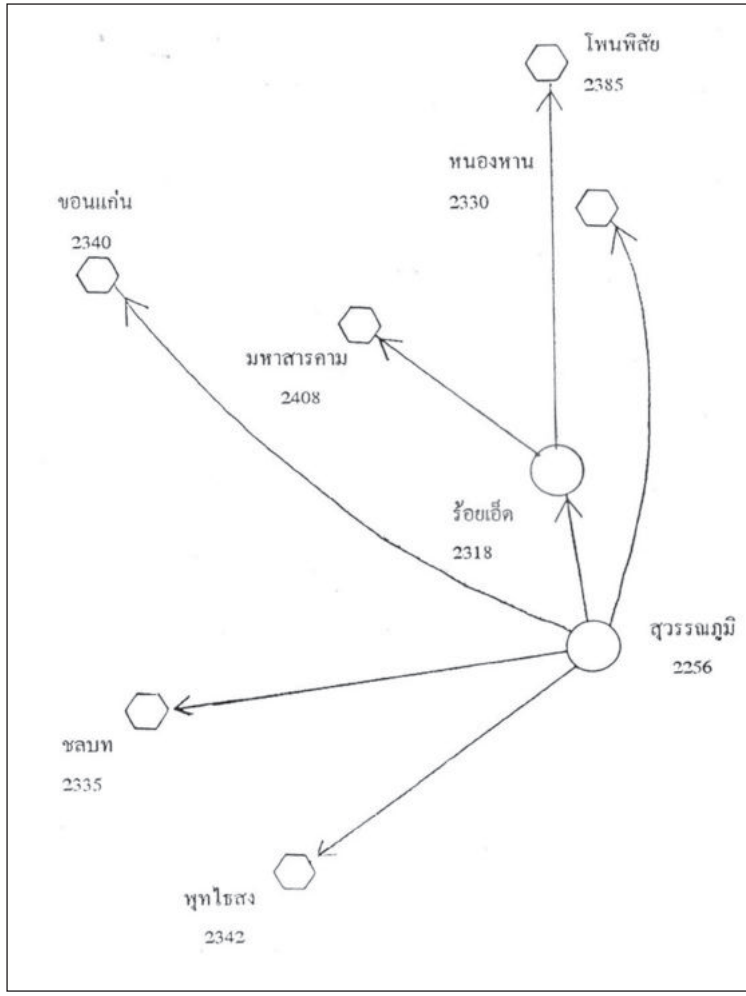
๑ ท้าวเพ (บุตรพระรัตนวงษา – เชียง) พาผู้คนประมาณ ๖๐๐ คน จากเมืองสุวรรณภูมิ อพยพ ไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองหนองหาน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๐ ท้าวเพได้ตำแหน่งเป็น พระพิทักษ์เขื่อนขันธ์ เจ้าเมืองหนองหาน ต่อมา ท้าวตาดี บุตรพระยาขัติยะวงษา (สีลัง) พาผู้คนจากเมืองร้อยเอ็ดไปตั้งถิ่นฐานที่ชุมชนโบราณเมืองปากห้วยหลวง แล้วได้เป็นพระพิไสยสุริยวงศ์เจ้าเมือง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๙ ยกเมืองปากห้วยหลวงเป็นเมืองโพนพิสัย

๒ ความขัดแย้งในกลุ่มผู้นำท้องถิ่นในเมืองสุวรรณภูมิ ทำให้เมืองแสนพาผู้คนบริวาร ๓๔๐ คน ไปขอขึ้นกับเจ้าเมืองนครราชสีมาฯ จึงกราบบังคมทูลขอตั้งเมืองแสนเป็นเจ้าเมือง ราชสำนักกรุงเทพจึงตั้งเมืองแสนเป็นพระจันตประเทศ ยกบ้านหนองกองแก้ว เป็นเมืองชลบถ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๕ แล้วแบ่งเขตแดนเมืองสุวรรณภูมิตั้งแต่บ้านกู่ทองไปจนถึงหนองกองแก้ว เป็นเขตเมืองชลบถ

๓ เพียเมืองแพน บ้านชีโล่น แขวงเมืองสุวรรณภูมิ เกลี้ยกล่อมผู้คนบริวารได้ ๓๓๐ คน ไปขอขึ้นกับเจ้าเมืองนครราชสีมาฯ จึงกราบบังคมทูลขอตั้งเพียเมืองแพน (พัน) เป็นเจ้าเมือง ราชสำนักกรุงเทพจึงตั้งเพียเมืองแพน (พัน) เป็นพระนครศรีบริรักษ์เจ้าเมือง ยกบ้านบึงบอนขึ้นเป็นเมืองขอนแก่น เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๐ แต่เจ้าเมืองไม่ไปตั้งเมืองตามสถานที่ตนขอตั้ง แต่กลับไปตั้งอยู่บ้านดอนกระยอมเมืองเพีย แขวงเมืองชลบถ ประมาณ ๑๐ ปี แล้วจึงย้ายไปตั้งที่ดอนพันชาด (ปัจจุบันเป็นบ้านร้าง) แต่หลายกระแสบอกว่าเป็นบ้านโนนเมือง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัยนานถึง ๒๗ ปี แล้วจึงได้อพยพขึ้นไปทางเหนือเรื่อยๆ จนถึงริมบึงบอน ตามที่ขอ

๔ เพียศรีปาก เพียเหล็กสะท้อน เพียไกรสร พาผู้คนอพยพจากเมืองสุวรรณภูมิ ๒๒๐ คน ไปสมัครขึ้นกับเจ้าเมืองนครราชสีมาฯ มีใบบอกลงไปกรุงเทพ ราชสำนักกรุงเทพได้ตั้งเพียศรีปากเป็นพระเสนาสงคราม เจ้าเมือง ยกบ้านหมากเฟืองบ้านหนองหัวแรด ซึ่งอยู่ริมเมืองพุทไธสงเก่าเป็นเมืองพุทไธสง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๒

แผนภูมิแสดงการตั้งถิ่นฐานโดยแยกจากเมืองสุวรรณภูมิ

ส่วนเมืองร้อยเอ็ดนั้น หลังจากพระขัติยวงศา (ทน) ถึงแก่กรรมแล้ว ท้าวสีลังผู้บุตร ได้เป็นเจ้าเมืองต่อมา ภายหลังพระยาขัติยวงษา (สีลัง) ถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. ๒๓๘๙ ผู้ที่อยู่ในข่ายที่จะได้เป็นเจ้าเมืองมี ๒ คน คือ พระพิไสยสุริยวงษ์ (ตาดี) ผู้ที่เพิ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองโพนพิสัย กับอุปฮาต (สิง) ซึ่งต่างก็เป็นบุตรต่างมารดาของพระยาขัติยวงษา (สีลัง) ในช่วงจัดการปลงศพพระยาขัติยวงษา (สีลัง) นั้นปรากฏว่าพระพิไสยสุริยวงษ์ (ตาดี) ถูกลอบทำร้ายถึงแก่กรรม สงสัยว่า อุปฮาต (สิง) มีส่วนรู้เห็น จึงได้ส่ง อุปฮาต (สิง) ลงไปกรุงเทพ แต่ อุปฮาต (สิง) ถึงแก่กรรมระหว่างทางเสียก่อน คดีจึงระงับไป

ในช่วงที่พระขัติยวงษา (จัน) ปกครองเมืองร้อยเอ็ด เห็นว่า ท้าวกวด (บุตรอุปฮาต - สิง) เป็นผู้มีความชอบในราชการหลายอย่าง มีความซื่อสัตย์ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด จนได้รับการแต่งตั้งเป็น ท้าวมหาชัย สมควรจะเป็นเจ้าเมืองได้ จึงได้มอบผู้คนจำนวนชายฉกรรจ์ ๒,๐๐๐ คนเศษ ถ้ารวมทั้งเด็ก ผู้หญิง คนชรา ก็คงประมาณ ๕,๐๐๐ คน และให้ท้าวบัวทอง (บุตรอุปฮาต – ภู) เป็นผู้ช่วยพากันไปหาชัยภูมิที่จะตั้งเมืองใหม่ ท้าวมหาชัย (กวด) เห็นว่าด้านตะวันตกกุดยางใหญ่ เป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึงหน้าแล้งก็สามารถใช้น้ำจากกุดยางใหญ่ หนองหัวช้าง ห้วยคะคางและหนองทุ่ม (หนองกระทุ่ม) เป็นภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน แต่ท้าวบัวทองมีความเห็นว่าบ้านลาดริมแม่น้ำชี มีทำเลที่เหมาะสมกว่า เพราะน้ำอุดมสมบูรณ์ และสามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำได้ด้วย

ดังนั้น พระขัติยวงษา (จัน) จึงได้มีใบบอกลงไปกรุงเทพฯ เพื่อนำขึ้นกราบบังคมทูลแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอรับพระราชทาน “บ้านลาดกุดยางใหญ่” เป็นเมือง ขอท้าวมหาชัย (กวด) เป็นเจ้าเมือง ขอท้าวบัวทอง เป็นอุปฮาต ขอท้าวไชยวงษา (ฮึง) บุตรพระยาขัติยวงษา (สีลัง) เป็นราชวงษ์

ทางราชสำนักกรุงเทพ ได้มีสารตรามาถึงพระขัติยวงษา (จัน) ลงวันอังคาร เดือน ๑๐ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก จุลศักราช ๑๒๒๗ (ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๔๐๘) ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

...จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสว่า ซึ่งเจ้าพระยาภูธราภัยฯ พร้อมกับเจ้าพระยานครราชสีมา ไล่เลียง แลทำแผนที่เมืองจะตั้งใหม่ เห็นการไม่เกี่ยวข้องแก่บ้านแก่เมืองใดแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ขนานนามบ้านลาดกุดยางไย เปนเมืองมหาษารคาม พระราชทานนามสัญญาบัต ประทับพระราชลัญจกอร ตั้งท้าวมหาไชย เป็นที่พระเจริญราชเดช เจ้าเมือง ทำราชการขึ้นแก่เมืองร้อยเอ็จ ให้พระราชทาน ท้าวมหาไชย ผู้เป็นที่พระเจริญราชเดช เจ้าเมืองมหาสาลคาม...

ท้าวมหาชัย (กวด) พาผู้คนตั้งอยู่บริเวณที่ดอน แล้วจัดพิธีการฝังหลักเมือง (หลักเมืองเดี๋ยวนี้) อยู่ได้ประมาณ ๖ เดือน เห็นว่าขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค จึงย้ายมาตั้งอยู่ระหว่างกุดยางใหญ่กับหนองทุ่ม (หนองกระทุ่ม) ซึ่งมีผู้คนมาอาศัยอยู่บ้างแล้ว คือ บ้านจาน ซึ่งเป็นชัยภูมิที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ ส่วนท้าวบัวทองได้พาผู้คนไปตั้งอยู่บริเวณบ้านลาด

อย่างไรก็ตาม เมืองมหาสารคาม เมื่อแรกตั้งก็ยังต้องขึ้นอยู่ในความดูแลบังคับบัญชาของพระขัติยวงษา (จัน) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสำคัญๆ เช่น พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา พระเจริญราชเดช (กวด) จะต้องพาอาญา ๔ ผู้ช่วยอาญา ๔ และกรมการเมือง ไปร่วมพิธีที่เมืองร้อยเอ็ด ปีละ ๒ ครั้ง ในวันตรุษ (เดือน ๕) และวันสารท (เดือน ๑๐)

การปกครองของเมืองมหาสารคามในระบอบเดิม

โครงสร้างของระบบการปกครองของเมืองมหาสารคาม ก็เหมือนกับหัวเมืองต่างๆ ในหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกอื่นๆ กล่าวคือ ได้มาจากรูปแบบการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง เพียงแต่ได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองของตนเองเท่านั้น

ในช่วงแรกที่พระขัติยวงษา (จัน) มีใบบอกลงไปกรุงเทพฯ ขอแต่งตั้งเพียง ๓ ตำแหน่งเท่านั้น คือ

ขอท้าวมหาชัย (กวด) เป็นเจ้าเมือง ได้รับแต่งตั้งเป็น พระเจริญราชเดช เจ้าเมือง

ขอท้าวบัวทอง เป็นอุปฮาต ได้รับแต่งตั้งเป็น อัครฮาต

ขอท้าวไชยวงษา (ฮึง) เป็นราชวงษ์ ได้รับแต่งตั้งเป็น อัครวงษ์

ต่อมาอีกประมาณ ๕ เดือน จึงได้รับสารตราจากกรุงเทพว่า ตามที่ขอท้าวเถื่อน (บุตรพระขัติยวงษา – จัน) เป็นราชบุตรนั้นได้รับการแต่งตั้งเป็น วรบุตร

ส่วนตำแหน่งกรมการเมืองฝ่ายต่างๆ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมว่าจะมีจำนวนหรือแต่ละฝ่ายมากน้อยเท่าใด ในเมืองมหาสารคาม เท่าที่พบในหลักฐานมีอยู่หลายตำแหน่ง เช่น

ตำแหน่งผู้ช่วยอาญา ๔ หมายถึง ลูกหลานของอาญา ๔ ที่มีความดีความชอบในราชการ ได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็น “ท้าว” และเตรียมที่จะเลื่อนขึ้นมาเป็น “อาญา ๔” เท่าที่พบได้แก่ ท้าวมหาพรหม ท้าวพระละคร ท้าวโพธิสาร ท้าวสุริโย ท้าวสุริยวงษ์ ท้าวสุพรม ท้าวอินทิสาร ท้าวสุวรรณสาร ท้าวศรีวรราช

ส่วนตำแหน่ง กรมการเมือง ที่เรียกว่า “เพีย” สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “พญา” ซึ่งเป็นคำที่ชาวบ้านยกย่องผู้เป็นกรมการเมือง เช่น เพียเมืองแสน เพียเมืองจัน เพียเมืองคุก เพียเมืองกลาง เพียซาเนต เพียซานน เป็นต้น

จำนวนผู้คนในเมืองมหาสารคามในช่วงแรกตั้งเมืองนั้น ได้รับการแบ่งมาจากเมืองร้อยเอ็ด ราว ๕,๐๐๐ คน แต่เป็นชายฉกรรจ์หรือที่เรียกว่า เลก มี ๒,๐๐๐ คน เลกมีหน้าที่โดยตรงในการรับใช้บ้านเมือง โดยการเข้าประจำการหรือเสียส่วยแทนการเข้าประจำการ ในช่วงนั้นทางราชสำนักกรุงเทพได้กำหนดอัตราการเสียส่วนไว้ว่า “๑๐ เลก ต่อผลเร่ว ๑ หาบๆ คิดราคา ๕ ตำลึง ทองคำมีค่ามากกว่าเงิน ๘ เท่า จึงเรียกว่าทองเนื้อแปด” อัตรานี้เริ่มใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๙๓ เป็นต้นมา นั่นก็หมายความว่า ชายฉกรรจ์เท่านั้นที่ต้องเสียส่วย โดยให้ส่งผลเร่ว หรือเงิน หรือทองคำอย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อปี ดังนี้

ผลเร่ว	คนละ	๖	กิโลกรัม
เงิน	คนละ	๒	บาท
ทองคำ	คนละ	๑	สลึง
น้ำรัก	คนละ	๑	ทะนาน

หรือถ้าเป็นสิ่งของอย่างอื่น เช่น นอรมาต (นอแรด) งาช้าง ไหม สีผึ้ง ฯลฯ ทางราชการจะเป็นฝ่ายพิจารณาตีราคาให้

หลังสัญญาเบาริง พ.ศ. ๒๓๙๘ ทางราชสำนักกรุงเทพจะมีหนังสือแจ้งมาให้เจ้าเมืองตามรายทางที่ชาวต่างชาติเข้ามาค้าขาย ให้อำนวยความสะดวกและห้ามรังแกเบียดเบียนชาวต่างชาติด้วย กรณีเมืองมหาสารคามก็มีชาวต่องสู่ หรือกุลา เข้ามาซื้อขาย ในเขตเมืองมหาสารคาม และได้แต่งงานอยู่กินกับชาวพื้นเมือง และเป็นบรรพบุรุษของตระกูลต่างๆ เช่น คำมอง คำกา คำแก้ว ที่อยู่บ้านส่อง เป็นสายตระกูล อรัญเสน ขัติยะ ส่วน คำนุ บ้านหนองซอน เป็นสายตระกูล สร้อยคำ เป็นต้น

ชาวจีน ได้เข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกมาเป็นเวลานานแล้ว ซ้ำยังมีความสัมพันธ์กับผู้นำท้องถิ่นหลายกรณี เช่น เมื่อพระเจริญราชเดช (กวด) ได้ปกครองเมืองมหาสารคามแล้ว ภรรยาของท่านก็เป็นลูกสาวหลวงโภคา ซึ่งเป็นชาวจีน ชาวมหาสารคามเรียกท่านว่า “ญาแม่โซ่นแดง” และนอกจากนั้นชาวจีนบางส่วนก็ได้อพยพมาจากเมืองจีนโดยตรงก็มี มาตั้งถิ่นฐานอยู่เมืองนครราชสีมาก่อนแล้วค่อยย้ายมาอยู่มหาสารคามก็มี ได้สืบเชื้อสายมาจนเป็นตระกูลสำคัญๆ ของเมืองมหาสารคาม เช่น

เถ้าแก่เข่งล้ง จากมณฑลกวางตุ้ง ต้นตระกูล ย่งฮั้ว

เถ้าแก่จุ้ย จากมณฑลกวางตุ้ง ต้นตระกูล ศรีสถิตย์

นายยุเพ็ง แซ่ตัน จากมณฑลเสฉวน แต่งงานกับบุตรี หลวงอภิสิทธิ์สารคาม (ดี ศรีสารคาม) และได้รับอนุญาตให้ใช้นามสกุลตามภรรยาว่า ศรีสารคาม ด้วย

นายอู๋ แซ่ตั้ง จากมณฑลแต้จิ๋ว

นายไช่บุ๊น แซ่เอ็ง จากมณฑลกวางตุ้ง ต้นตระกูล เสรีรัตน์

นายเป็งกิ้ม แซ่ตัง จากมณฑลกวางตุ้ง ต้นตระกูล นาคะพงษ์

นายเป็งกิ้ม แซ่ตั้ง จากมณฑลกวางตุ้ง ต้นตระกูล ทองโรจน์

นายเซ็งกัง แซ่ตั้ง จากมณฑลกวางตุ้ง ยังใช้ แซ่ตั้ง

นายสง แซ่แต้ จากมณฑลกวางตุ้ง (ร้านแต่ส่งเส็ง) ต้นตระกูล สุภาชัยวัฒน์

นายฮ้วง แซ่เต็ง จากมณฑลกวางตุ้ง ต้นตระกูล แสงมหาชัย

นายเย็น แซ่ตั้ง มาจากมณฑลกวางตุ้ง มาอยู่โคราชก่อน แล้วค่อยอพยพเข้ามามหาสารคาม ต้นตระกูล เตชะธุวานันท์

นายกงกาง แซ่ตัน จากเมืองเป้เฒ่าโป ประเทศจีน ต้นตระกูล จันทร์โพธิ์ศรี

นายทองดี (เล็ก) เจ้าของตึกดิน ต้นตระกูล หิตาภิรตะ

นายเอี๋ย จากเมืองพิมาย ต้นตระกูล อัตถากร

การตั้งเมืองกันทรวิชัย

ในปีพ.ศ. ๒๔๑๕ ราชสำนักกรุงเทพได้มีสารตรามายังหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกให้เลิกการสักเลกตามหัวเมือง แต่ให้ทำบัญชีสำมะโนครัวและอนุญาตให้ชายฉกรรจ์ (หรือเลก) สามารถโอนสังกัดได้ตามใจสมัคร ทำให้มีผลเกิดขึ้นหลายประการที่สำคัญคือหากชุมชนที่มีประชากรมากขึ้น ก็สามารถแยกผู้คนออกไปตั้งบ้านตั้งเมืองใหม่ ประชากรก็สามารถอพยพหรือโอนไปขึ้นกับเมืองอื่นได้ จะเห็นได้จาก หลังจาก พ.ศ. ๒๔๑๕ เป็นต้นมา ได้มีการตั้งเมืองขึ้นอีกอย่างมาก ในบริเวณเมืองมหาสารคามก็ส่งผลให้เกิดเมืองใหม่ แยกจากเมืองมหาสารคาม ได้แก่ เมืองกันทรวิชัย (พ.ศ. ๒๔๑๗) เมืองวาปีปทุม (พ.ศ.๒๔๒๕) เมืองโกสุมพิสัย(พ.ศ.๒๔๒๕) ส่วนที่แยกออกมาจากเมืองสุวรรณภูมิ (พ.ศ.๒๔๒๒) มาตั้งในเขตเมืองมหาสารคาม คือ เมืองพยัคฆภูมิพิสัย เป็นต้น กล่าวคือ

ในปี พ.ศ. ๒๔๑๗ เพียคำมูล กรมการเมืองมหาสารคาม อพยพผู้คนไปตั้งที่บ้านคันธาร์ซึ่งเป็นเมืองเก่า ขอขึ้นกับเมืองกาลสิน (ต่อมาเพี้ยนเป็นกาฬสินธุ์) พระยาไชยสุนทร (หนู) เจ้าเมืองกาลสินจึงมีใบบอกลงไปยังราชสำนักกรุงเทพ ขอตั้งบ้านคันธาร์เป็นเมือง ขอเพียคำมูลเป็นเจ้าเมือง ขอเพียเมืองแก เป็นอรรคฮาช ขอเพียเมืองทอเป็นอรรควงษ์ ขอเพียไชยสุริยาเป็นวรบุตร ราชสำนักกรุงเทพจึงตั้งบ้านคันธาร์เป็นเมืองคันทวิชัย (ชัยชนะด้วยเครื่องหอม) ซึ่งต่อมาเพี้ยนเป็น กันทรวิชัย

การตั้งเมืองพยัคฆภูมิพิสัย

ในปีพ.ศ. ๒๔๒๒ พระรัตนวงศา (คำสิง) เจ้าเมืองสุวรรณภูมิ มีใบบอกลงไปยังราชสำนักกรุงเทพ ขอตั้งบ้านเมืองเสือซึ่งเป็นเมืองเก่าขึ้นเป็นเมือง ขอท้าวเดชเป็นเจ้าเมือง ราชสำนักกรุงเทพได้อนุญาตและยกบ้านเมืองเสือเป็นเมืองพยัคฆภูมิพิสัย ให้ท้าวขัติยะ (เดช) เป็นพระศรีสุวรรณวงศา เจ้าเมือง แต่เจ้าเมืองกลับไปตั้งอยู่ที่บ้านนาข่า แขวงเมืองวาปีปทุม จึงเกิดการร้องเรียนขึ้น ท้ายที่สุด พระศรีสุวรรณวงศาต้องอพยพออกจากบ้านนาข่าไปตั้งที่บ้านป่าหลาน(ปละหลาน-ไม่ใช่ปะหลาน)

การตั้งเมืองวาปีปทุม

ในปีพ.ศ. ๒๔๒๕ พระเจริญราชเดช (ฮึง) เจ้าเมืองมหาสารคาม มีใบบอกลงไปยังราชสำนักกรุงเทพ ขอตั้งบ้านนาเลา เป็นเมือง ขอท้าวสุริยวงศ (บุญมี) เป็นเจ้าเมือง ขอท้าวมหาพรหม (ย่าง) เป็นอรรคฮาช ขอเพียพระละคร เมืองร้อยเอ็ด เป็นอรรควงศ์ ราชสำนักกรุงเทพได้ยกฐานะบ้านนาเลา เป็นเมืองวาปีปทุม ให้ท้าว สุริยวงศ์ (บุญมี) เป็นพระพิทักษ์นรากร เจ้าเมือง ท้าวมหาพรหม(ย่าง)เป็นอรรคฮาชฯ ตามที่ขอแยกผู้คน ๙๙๙ คนไปตั้งเมืองวาปีปทุม ให้ทำส่วยผลเร่วปีละ ๒๕ หาบ

การตั้งเมืองโกสุมพิสัย

ในปี พ.ศ.๒๔๒๕ พระเจริญราชเดช (ฮึง) เจ้าเมืองมหาสารคาม ได้มีใบบอกลงไปยังราชสำนักกรุงเทพ ขอยกบ้านวังท่าหอขวาง เป็นเมือง ขอท้าวสุริยวงศ์ (เสือ) เป็นเจ้าเมือง ฯ ราชสำนักกรุงเทพจึงได้ตั้งบ้านวังท่าหอขวางเป็นเมืองโกสุมพิสัย

ตั้งท้าวสุริยวงศ์ (เสือ) เป็นพระสุนทรพิพิธ เจ้าเมือง ท้าวเชียง เป็นอรรคฮาช ท้าวราชามาต เป็นอรรควงศ์ ให้ทำส่วยเร่วปีละ ๒๐ หาบ

หลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการเปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่น เมืองขนาดใหญ่ ให้เปลี่ยนสถานะเป็น จังหวัด เมืองขนาดเล็กให้เป็นอำเภอเมืองที่เล็กลงมาอีกให้เป็นตำบล

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ จังหวัดมหาสารคามมี ๖ อำเภอ คือ

๑. อำเภออุทัยสารคาม พ.ศ. ๒๔๖๐ เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอตลาด จนถึง พ.ศ.๒๔๘๖ จึงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอเมืองมหาสารคาม

๒. อำเภอปัจจิมสารคาม พ.ศ. ๒๔๕๔ ย้ายที่ว่าการจากตัวเมืองมหาสารคาม ไปตั้งอยู่บ้านค้อ ห่างจากอำเภออุทัยสารคาม ประมาณ ๖๐๐ เส้น เรียกว่าอำเภอท่าขอนยาง พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอจากบ้านค้อ มาอยู่ทางตะวันตกหนองบ่อ และเปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอบรบือ

๓. อำเภอวาปีปทุม

๔. อำเภอโกสุมพิสัย

๕. อำเภอกันทรวิชัย ตั้งเป็นเมืองเมื่อ พ.ศ.๒๔๑๗ เดิมขึ้นกับจังหวัดกาฬสินธุ์ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ จึงโอนมาสังกัดจังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้ย้ายที่ว่าการจากบ้านคันธาร์มาสร้างที่บ้านโคกพระ พ.ศ. ๒๔๖๐ เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอโคกพระ พ.ศ. ๒๔๘๒ เปลี่ยนชื่อมาเป็นอำเภอกันทรวิชัย ตามเดิม

๖. อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ตั้งเป็นเมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ สังกัดเมืองสุวรรณภูมิ จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้เปลี่ยนสถานภาพเป็นอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย สังกัดจังหวัดร้อยเอ็ด ต่อมาได้โอนมาขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ พระเจริญราชเดช (อุ่น) ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า “ภวภูตานนท์”

พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๙๐ โอนจังหวัดกาฬสินธุ์และอำเภอต่างๆ ของกาฬสินธุ์ มาขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม

การตั้งอำเภอเชียงยืน

๑๖ สิงหาคม ๒๕๐๑ ได้แยกตำบลกู่ทอง ตำบลเชียงยืน ตำบลชื่นชมและตำบลหนองซอน ออกจากอำเภอกันทรวิชัย ตั้งเป็นกิ่งอำเภอเชียงยืน จนถึงวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ทางราชการได้ยกฐานะกิ่งอำเภอเชียงยืนให้เป็นอำเภอเชียงยืน

การตั้งอำเภอนาเชือก

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ทางราชการเห็นว่าบางท้องที่ของอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอบรบือ และอำเภอวาปีปทุม อยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอ ประชาชนได้รับความลำบากในการไปติดต่อราชการ จึงได้แยกตำบลสำโรง ตำบลเขวาไร่ จากอำเภอบรบือ ตำบลหนองโพธิ์ ตำบลหนองเรือ จากอำเภอวาปีปทุม และตำบลนาเชือก จากอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ตั้งเป็นกิ่งอำเภอนาเชือก ต่อมาแยกตำบลนาเชือกออกเป็นตำบลปอพาน ตำบลหนองเม็กและตำบลหนองกุง

พ.ศ. ๒๕๐๖ ยกฐานะกิ่งอำเภอนาเชือก เป็นอำเภอนาเชือก พอถึง พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้แยกตำบลสำโรงออกเป็นตำบลหนองแดง (คำว่านาเชือก มีความหมายว่า ทุ่งนาที่มีต้นเชือก หรือที่ภาษาไทยเรียกว่า ต้นรกฟ้า)

การตั้งอำเภอนาดูน

เดิม นาดูน เป็นตำบลขึ้นกับอำเภอวาปีปทุม ในพ.ศ. ๒๕๑๒ ได้แบ่งตำบลนาดูน ตำบลหนองไผ่ ตำบลดงบังและตำบลนาคู ออกจากอำเภอวาปีปทุม ตั้งเป็นกิ่งอำเภอนาดูน พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้แยกตำบลนาดูนออกเป็นตำบลดงดวน พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้แยกบางหมู่บ้านของตำบลนาดูนและตำบลดงบัง มาตั้งเป็นตำบลหัวดง จนถึง พ.ศ. ๒๕๒๒ จึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอนาดูน(คำว่า ดูน หมายถึงน้ำผุด ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอ ราว ๑ กิโลเมตร)

การตั้งอำเภอแกดำ

เดิม แกดำ เป็นตำบลขึ้นกับอำเภอเมืองมหาสารคาม ต่อมาได้แยกตำบลแกดำ ตำบลหนองกุงและตำบลมิตรภาพ ออกจากอำเภอเมืองมหาสารคาม ได้รับอนุมัติให้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอแกดำเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๙ จึงได้งบประมาณมาสร้างที่ว่าการ สถานีตำรวจและบ้านพักข้าราชการที่บ้านหนองไข่ผำ ในวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๐ จึงได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอแกดำ แล้วได้เอาตำบลโนนภิบาลและตำบลวังแสงมารวมด้วย

การตั้งอำเภอยางสีสุราช

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๒ ทางราชการได้อนุมัติให้ตั้งกิ่งอำเภอยางสีสุราช โดยแบ่งท้องที่จากอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ๖ ตำบลคือ ตำบลยางสีสุราช ๙ หมู่บ้าน ตำบลนาภู ๑๒ หมู่บ้าน ตำบลแวงดง ๑๔ หมู่บ้าน ตำบลกู่ ๙ หมู่บ้าน ตำบลดงเมือง ๑๖ หมู่บ้าน และตำบลขามเรียน ๑๖ หมู่บ้าน รวม ๗๖ หมู่บ้าน ๕,๔๖๔ ครัวเรือน ประชากร ๓๙,๒๕๐ คน ตั้งที่ว่าการกิ่งอำเภอยางสีสุราชที่บ้านสนาม ชื่อกิ่งอำเภอตั้งเพื่อเป็นเกียรติ แก่พระสีสุราช ที่เป็นผู้พาชาวบ้านอพยพมาอยู่ในช่วงแรกๆ จนถึงวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับการ ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอยางสีสุราช

การตั้งอำเภอกุดรัง

ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ทางราชการได้มีขอแยกบางตำบลของอำเภอบรบือ ตั้งเป็นกิ่งอำเภอกุดรัง รวมทั้งหมด ๕ ตำบล ๕๗ หมู่บ้าน คือ ตำบลกุดรัง ๑๒ หมู่บ้าน ตำบลนาโพธิ์ ๑๕ หมู่บ้าน ตำบลเลิงแฝก ๑๐ หมู่บ้าน ตำบลหนองแวง ๙ หมู่บ้านและตำบลห้วยเตย ๑๑ หมู่บ้าน ใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ “โคกหมากหม้อ” ที่บ้านโสกขุ่น เป็นสถานที่สร้างที่ว่าการอำเภอกุดรังจนถึงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๘ จึงได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย ให้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอกุดรัง ให้นายสังคม อัตถากร ดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้า กิ่งอำเภอกุดรัง

การตั้งอำเภอชื่นชม

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ จังหวัดมหาสารคามได้มีมติให้ตั้งกิ่งอำเภอชื่นชม โดยแยกท้องที่จากอำเภอเชียงยืน มา ๔ ตำบล คือตำบลชื่นชม ๑๑ หมู่บ้าน ตำบลกุดปลาดุก ๑๕ หมู่บ้าน ตำบลเหล่าดอกไม้ ๑๑ หมู่บ้าน ตำบลหนองกุง ๑๐ หมู่บ้าน รวม ๑๐ หมู่บ้าน ประชากร ๒๑,๔๑๐ คน ใช้ที่สาธารณประโยชน์ “โคกค่าว” ๑๐๕ ไร่ เป็นที่ก่อสร้างที่ว่าการกิ่งอำเภอ วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ กระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติให้ตั้ง กิ่งอำเภอชื่นชม

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ กระทรวงมหาดไทย ได้เสนอร่างพระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอใหม่ ๘๑ อำเภอ เสนอคณะรัฐมนตรี ๆ พิจารณาแล้วเห็นว่า ๒๐ กิ่งอำเภอ เข้าเกณฑ์ในจำนวนนั้นมีกิ่งอำเภอกุดรังอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม กระทรวงมหาดไทยก็ยังยืนยัน เสนอเข้าไปใหม่ โดยยืนยันความจำเป็นและถือเป็นกรณีพิเศษตามโครงการเฉลิมพระเกียรติ ฯ ในที่สุดคณะรัฐมนตรีจึงมีมติเห็นชอบทั้ง ๘๑ อำเภอ และลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๔๖ ก หน้า ๑๔ – ๑๙ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ดังนั้นกิ่งอำเภอกุดรัง และกิ่งอำเภอชื่นชมจึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ ตั้งแต่นั้นมา

เรียบเรียงโดย รศ.ธีรชัย บุญมาธรรม ๐๘๙-๘๖๑๓๙๘๓
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภาพเสด็จพระราชดำเนิน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
พร้อมพระบรมวงศานุวงศ์
ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน จังหวัดมหาสารคาม

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ณ ศาลากลาง จังหวัดมหาสารคาม (หลังเก่า)

วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๔ พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน ทรงเปิดป้ายอาคารเรียน โรงเรียนบ้านก้างปลา ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอวาปีปทุม และพระราชทานนามว่า โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑๘

วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี เสด็จ ในท้องที่อำเภอวาปีปทุมทรงเสด็จเยี่ยมราษฎรและครู นักเรียน โรงเรียนบ้านกอกโรงเรียนบ้านแดงและโรงเรียนบ้านก้างปลา ทรงพระราชทานนามว่า โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๑๖, ๑๗, ๑๘

วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรโบราณสถานกู่สันตรัตน์ ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่อำเภอนาดูน

1155

วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๑๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ พร้อมด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี พระราชทานปริญญาบัตร แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษามหาสารคาม (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม) เป็นครั้งแรก

วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ.๒๕๒๔ พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระประธาน ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้พระราชทานนามอันเป็นศิริมงคลว่า “พระพุทธกันทรวิชัยอภิสมัยธรรมนายก” และมีพระบรมราชานุญาต ให้อัญเชิญอักษรพระปรมาภิไธย ภปร ประดิษฐานบนผ้าทิพย์ด้านหน้าของฐานพระพุทธรูปด้วย

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงประกอบพิธีอัญเชิญ พระบรมสารีริกธาตุขึ้นประดิษฐานในองค์เจดีย์พระธาตุนาดูน

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ แทนพระองค์ มาพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านจังหวัดมหาสารคาม ในวันศุกร์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ สนามหน้าศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในการพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ ปีการศึกษา ๒๕๓๙ – ปัจจุบัน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ สมเด็จพระเทพพระรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน ทรงเปิดอุทยานการเรียนรู้มหาสารคาม ณ อาคารศาลากลางจังหวัดหลังเก่า อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๔

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิด “ห้องสมุดพร้อมปัญญา” ณ เรือนจำจังหวัดมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ภายในศูนย์การเรียนตักสิลา ทรงกดปุ่มไฟฟ้าเปิดแพรคลุมป้าย ทรงปลูกต้นไม้ และเสด็จเข้าภายใน “ห้องสมุดพร้อมปัญญา” ทรงลงพระนามาภิไธยในสมุดที่ระลึก ฉายพระฉายาลักษณ์ร่วมกับผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ กรมราชทัณฑ์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกจากเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๕๖

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธี เปิดห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๖ เวลา ๑๕.๓๐ น.

ปี พ.ศ.๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗ ณ อาคารศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิด “อาคารเรียนศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น” มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ทรงกดปุ่มไฟฟ้าเปิดแพรคลุมป้าย เสด็จฯ ทอดพระเนตรนิทรรศการผลงานทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จากนั้นทรงลงพระนามาภิไธยอักษรจีนในสมุดที่ระลึก ก่อนประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินยังหอประชุมเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เพื่อทอดพระเนตรนิทรรศการและติดตามผลการดำเนินงานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปเป็นองค์ประธานในพิธีเกี่ยวข้าว แปลงพันธุ์ข้าวพระราชทาน

ณ บ้านหนองบึง ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ในวันเสาร์ ที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณ์ วลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เยี่ยมราษฎร ณ บ้านขามเฒ่าพัฒนา อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๑

ปี พ.ศ.๒๕๕๗ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน เยี่ยมหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ พอ.สว. และราษฎรพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ณ โรงเรียนเมืองเตาวิทยาคม บ้านหนองเลิง อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เสด็จเป็นองค์ประธานเปิดศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่น ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

ทรงเปิดศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่น TO BE NUMBER ONE FRIEND CONNER ซึ่งทางจังหวัดมหาสารคามได้ดำเนินโครงการ TO BE NUMBER ONE ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๔๖ และมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามได้จัดตั้งศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่นขึ้นในปีพุทธศักราช ๒๕๔๗ เพื่อน้อมนำแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นและประชาชนมาใช้ แบบบูรณาการ อีกทั้งช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน อันเป็นการประกาศสงครามกับยาเสพติด มุ่งแก้ปัญหาอิทธิพลยั่วยุ มอมเมาเด็กและเยาวชนจากสื่อและสภาพแวดล้อม พร้อมให้คำปรึกษาปัญหายาเสพติด อาทิเช่น การจัดกิจกรรมการเล่นดนตรี การเล่นกีฬา การตอบปัญหายาเสพติด รวมถึงการจัดแสดงนิทรรศการเพื่อส่งเสริมให้ห่างไกลยาเสพติด

ปี ๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๗ ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี เสด็จทรงติดตามผลการดำเนินโครงการ TO BE NUMBER ONE ของจังหวัดมหาสารคาม ทรงเปิดแพรคลุมป้ายชมรม TO BE NUMBER ONE และศูนย์เพื่อนใจ TO BE NUMBER ONE มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ต่อจากนั้นประทับรถยนต์พระที่นั่งไปยังอาคารพัฒนานิสิต กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ทรงทอดพระเนตรนิทรรศการโครงการ TO BE NUMBER ONE จังหวัดมหาสารคาม ภายใต้แนวคิด ปรับทุกข์ สร้างสุข แก้ปัญหา พัฒนาอีคิว เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตให้กับสมาชิก และพัฒนานิสิตและนักเรียนให้เป็นเยาวชนที่ดีของชาติ มีความรู้ คู่คุณธรรม มีทักษะ ในการดำรงชีวิต ปลูกฝังเจตคติรู้จักปฏิเสธสิ่งเสพติด ภายใต้พระราชดำรัสขององค์ประธานโครงการ ที่ว่า “เป็นหนึ่งโดยไม่พึ่งยาเสพติด” โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม กราบทูลรายงานผลการดำเนินงานโครงการ TO BE NUMBER ONE จังหวัดมหาสารคาม เบิกผู้เข้าเฝ้าถวายเงินโครงการ TO BE NUMBER ONE ผู้เข้ารับเข็มและโล่ ประทานนิตยสาร TO BE NUMBER ONE และทรงเยี่ยมสมาชิกใครติดยายกมือขึ้น จากโรงพยาบาลมหาสารคาม เข้าเฝ้าและพระราชทานคำแนะนำและกำลังใจเพื่อกลับมาเป็นคนดีของสังคม

"เป็นหนึ่ง
สพติด"

สถานที่สำคัญ
และ
สถานที่ราชการ
ในอดีต

หอนาฬิกาจังหวัดมหาสารคาม

วัดโพธิ์ศรี

พระพุทธมิ่งเมือง วัดสุวรรณาวาส อำเภอกันทรวิชัย
(พระยืนกันทรวิชัย)

พระพุทธมงคล วัดบ้านสระ อำเภอกันทรวิชัย
(พระยืนกันทรวิชัย)

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง อำเภอเมืองมหาสารคาม

พระประธานกันทรวิชัย
(หน้าศาลากลางจังหวัดหลังเดิม)

พระประธานกันทรวิชัย ปัจจุบัน

ศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม (หลังเดิม)

สถานีตำรวจภูธร จังหวัดมหาสารคาม

ที่ว่าการกิ่งอำเภอนาเชือก

ที่ว่าการอำเภอบรบือ
ทรงพระเจริญ

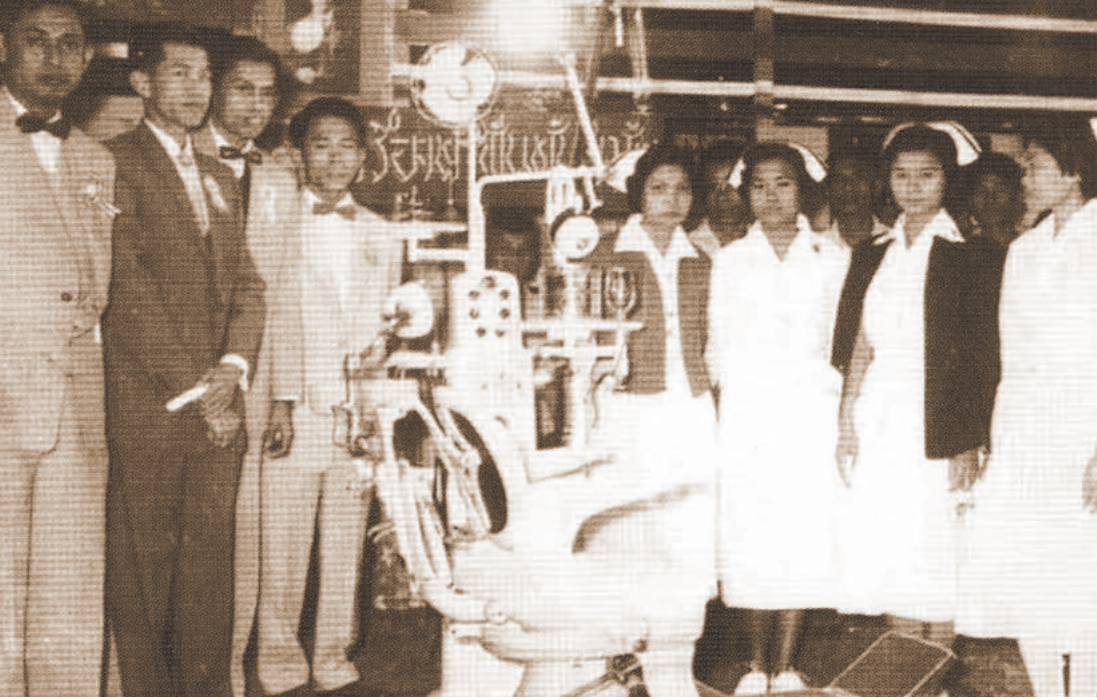
โรงเรียนบ้านหัวหนอง ตำบลโนนแดง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ตึกอำนวยการโรงพยาบาลมหาสารคาม

โรงพยาบาลมหาสารคาม

โรงพยาบาลมหาสารคาม

โรงพยาบาลมหาสารคาม

โรงเรียนฝึกหัดครูมาเป็น วิทยาลัยครูมหาสารคามปัจจุบัน
คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

วิทยาลัยครูมหาสารคามปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

วิทยาลัยครุมหาสารคาม

จากการช่างสตรี พ.ศ.๒๔๗๙ ถึง วิทยาลัยอาชีวศึกษามหาสารคาม

โรงเรียนสารคามพิทยาคม

พิธีไหว้ครูโรงเรียนสารคามพิทยาคม

กิจกรรมเดินทางไกลค่ายลูกเสือ โรงเรียนสารคามพิทยาคม

บรรยากาศการเรียนรู้นอกห้องเรียน โรงเรียนสารคามพิทยาคม

100 ปี โรงเรียนสารคามพิทยาคม ภาพโดย ธนงศักดิ์ ศาร์น

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหา มหาสารคาม

โรงเรียนสตรีศรีสารคาม

วิทยาลัยพลศึกษามหาสารคาม
ปัจจุบัน สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตมหาสารคาม

สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตมหาสารคาม
The Institute of Physical Education Mahasarakham

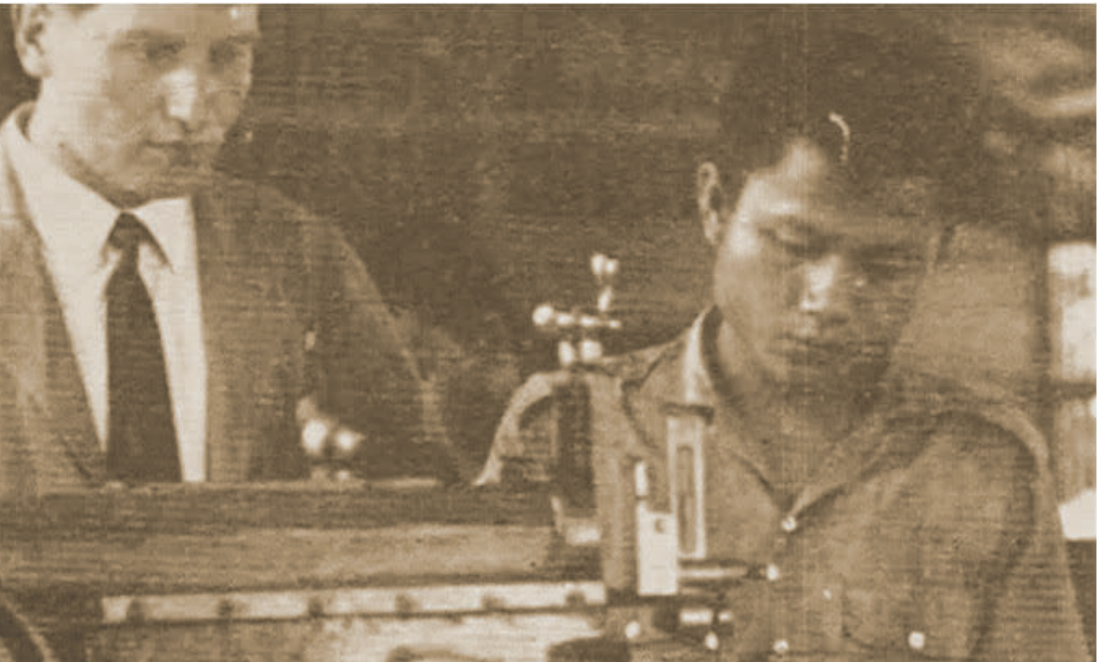

โรงเรียนการช่างมหาสารคาม
ปัจจุบัน วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม

คณะผู้บริหารเทศบาลเมืองมหาสารคามสมัยก่อน

คณะเทศมนตรีถ่ายภาพเป็นที่ระลึก หน้าศาลาเทศบาลหลังเดิม
ที่ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของอาคารพาณิชย์ ข้างสถานธนานุบาล (โรงจำนำ)

พิธีเปิดสถานีขนส่งจังหวัดมหาสารคาม

สถานีขนส่งจังหวัดมหาสารคาม

เพจ : โกสุมพิสัย (ภาพโดยคุณฉัตรชัย มณีรัตน์)

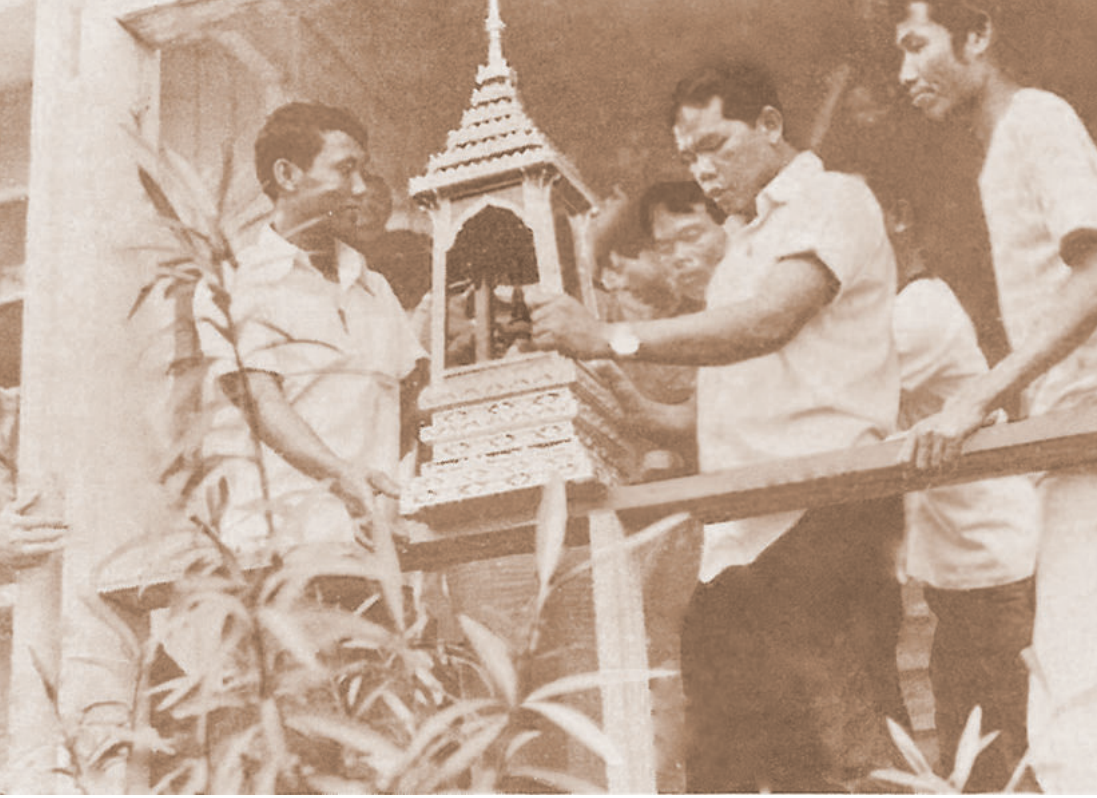
ตลาดสดสุขาภิบาลตำบลห้วยราง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ชุ้มงานกาชาด อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

@ k_sirisak

ประวัติการขุดพบ
พระบรมสารีริกธาตุ
ณ พระบรมธาตุนาดูน

พ.ศ.๒๕๒๒ กรมศิลปากรและราษฎร์ในตำบลนาดูนได้ขุดพบพระบรมสารีริกธาตุจากเนินดินที่เป็นซากโบราณสถาน ในบริเวณที่นาของ นายทองดี ปะวะภูตาราษฎร บ้านนาดูน ท้องที่หมู่ที่ ๑ ตำบลนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ได้พระพิมพ์ต่างๆ เป็นจำนวนมาก

เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๒๒ นายบุญจันทร์ เกศแสนศรี นักการพานโรงสำนักที่ดินอำเภอนาดูน และได้ขุดค้นพบสถูปพระบรมสารีริกธาตุมีสัณฐานดังเกล็ดแก้วประดิษฐ์สถานในผอบ ๓ ชั้น ชั้นในเป็นทองคำ ชั้นกลาวงเป็นเงิน ชั้นนอกเป็นสำริด สวดซ้อนกันเรียงตามลำดับ และบรรจุอยู่ในสถูปจำลองอีกชั้นหนึ่ง เป็นสถูปโลหะทรงกลมสูง ๒๔.๔ เซนติเมตร ถอดออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนยอดสูง ๑๒.๓ เซนติเมตร ส่วนองค์สถูปสูง ๑๒.๑ เซนติเมตร นอกจากนั้นที่ด้านหลังพระพิมพ์บางองค์ยังมีจารึกเป็นภาษาขอมโบราณและมอญโบราณรัฐบาลได้เห็นความสำคัญของศิลปะโบราณวัตถุเล่านี้จึงได้ดำเนินการก่อสร้างพระธาตุนาดูนขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

พ.ศ.๒๕๒๒ กรมศิลปากรและราษฎร์ในตำบลนาดูนได้ขุดพบพระบรมสารีริกธาตุจากเนินดินที่เป็นซากโบราณสถาน ในบริเวณที่นาของ นายทองดี ปะวะภูตาราษฎร บ้านนาดูน ท้องที่หมู่ที่ ๑ ตำบลนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ได้พระพิมพ์ต่างๆ เป็นจำนวนมาก

วิถีชีวิตชาวมหาสารคาม...ในอดีต

อาคารพาณิชย์เทศบาลเมืองมหาสารคาม
(ตึกโค้ง)

โรงแรม

ถนนนครสวรรค์ สายหลักใจกลางเมืองมหาสารคาม

ถนนนครสวรรค์ ด้านหลังศาลจังหวัดและศาลากลางจังหวัดหลังเดิม

ถนนนครสวรรค์ ด้านหน้ากองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดมหาสารคาม

ถนนนครสวรรค์ ด้านหน้าที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม

มิ่งเมือง
ศรีนครวิหยุ

ทรงพระเจริญ
เยดินพรดน
ดีที่สุด แหร่หลายที่สุด ในประเทศไทย
เพราะผลิตด้วยเครื่องจักรทันสมัย จากอเมริกา

วิถีชีวิตของชาวเมืองมหาสารคาม...ในอดีต

ในอัด.ปอมทาส่ทหาม

กรุงเทพ

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
หน้าศาลากลางจังหวัด มหาสารคาม (หลังเก่า)
ปัจจุบัน ที่ว่าการอำเภอ เมืองมหาสารคาม

สัมมนาวิชาการ ผู้สื่อข่าวที่ราบสูง ครั้งที่ ๑
๑๑ กันยายน ๒๕๑๙

ร้านเสริมไทยในอดีต

สถานีบริการน้ำมันแห่งแรก
(บริเวณตลาดเอ๊กซโปรพลาซ่าในปัจจุบัน)

ถนนสายโกสุมพิสัย - ขอนแก่น บ.สหโกสุมขนส่งจำกัด

ปี พ.ศ.๒๕๒๑ น้ำท่วมใหญ่ ตลาดมหาสารคาม

บ.สหโกสุมขนส่ง จำกัด อ.โกสุมพิสัย ผู้สัมปทานรถเมล์
สายมหาสารคาม - โกสุมพิสัย - ขอนแก่น

การคมนาคมสมัยก่อน บริเวณท่าน้ำชี (ร.ร.มัธยมวัดกลาง ปัจจุบัน)

ท่าเรือข้ามฟากสมัยก่อน ไม่มีสะพานข้ามแม่น้ำชี อ.โกสุมพิสัย

งานเฉลิมฉลองยิ่งใหญ่ ครบรอบ ๑๕๐ ปีมหาสารคาม

ระหว่างวันที่ ๒๑-๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘

๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีบวงสรวงมเหศักดิ์หลักเมือง ณ บริเวณศาลหลักเมือง

เวลา ๐๙.๐๙ น. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม พร้อมด้วยนางเพ็ญจันทร์ จันทร นายกเหล่ากาชาดจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีบวงสรวงมเหศักดิ์หลักเมือง ณ บริเวณศาลหลักเมืองมหาสารคาม

๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีบวงสรวงมเหศักดิ์หลักเมือง ณ บริเวณศาลหลักเมือง

เวลา ๐๙.๐๙ น. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม พร้อมด้วยนางเพ็ญจันทร์ จันทร นายกเหล่ากาชาดจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีบวงสรวงมเหศักดิ์หลักเมือง ณ บริเวณศาลหลักเมืองมหาสารคาม

๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีบวงสรวงมเหศักดิ์หลักเมือง ณ บริเวณศาลหลักเมือง

เวลา ๐๙.๐๙ น. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม พร้อมด้วยนางเพ็ญจันทร์ จันทร นายกเหล่ากาชาดจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีบวงสรวงมเหศักดิ์หลักเมือง ณ บริเวณศาลหลักเมืองมหาสารคาม

๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีบวงสรวงมเหศักดิ์หลักเมือง ณ บริเวณศาลหลักเมือง

เวลา ๐๙.๐๙ น. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม พร้อมด้วยนางเพ็ญจันทร์ จันทร นายกเหล่ากาชาดจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีบวงสรวงมเหศักดิ์หลักเมือง ณ บริเวณศากหลัดเมืองมหาสารคาม

๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีมอบรางวัล “คนดีศรีมหาสารคาม”

เวลา ๑๙.๐๐ น. นายพงศ์โพยม วาศภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีมอบรางวัล “คนดีศรีมหาสารคาม” ณ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีมอบรางวัล “คนดีศรีมหาสารคาม”

เวลา ๑๙.๐๐ น. นายพงศ์โพยม วาศภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีมอบรางวัล “คนดีศรีมหาสารคาม” ณ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีมอบรางวัล “คนดีศรีมหาสารคาม”

เวลา ๑๙.๐๐ น. นายพงศ์โพยม วาศภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีมอบรางวัล “คนดีศรีมหาสารคาม” ณ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีวางพวงมาลาสักการะพระเจริญราชเดช (ท้าวกวด)

เวลา ๐๘.๐๐ น. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีวางพวงมาลาสักการะพระเจริญราชเดช (ท้าวกวด) ณ บริเวณสวนสาธารณหนองข่า อำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีวางพวงมาลาสักการะพระเจริญราชเดช (ท้าวกวด)

เวลา ๐๘.๐๐ น. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีวางพวงมาลาสักการะพระเจริญราชเดช (ท้าวกวด) ณ บริเวณสวนสาธารณหนองข่า อำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีบำเพ็ญกุศลอุทิศแด่บรรบุรุษผู้สร้างเมืองมหาสารคาม

เวลา ๐๘.๓๐ น. นายอำนวย ปะติเส รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้เกียรติเป็นประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ในพิธีบำเพ็ญกุศลอุทิศแด่บรรพบุรุษผู้สร้างเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีวางพวงมาลาสักการะพระเจริญราชเดช (ท้าวกวด)

เวลา ๐๘.๐๐ น. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีวางพวงมาลาสักการะพระเจริญราชเดช (ท้าวกวด) ณ บริเวณสวนสาธารณหนองข่า อำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีเปิดงานเฉลิมฉลอง ๑๕๐ ปี มหาสารคาม

เวลา ๑๔.๐๐ น. พลโทธวัช สุกปลั่ง แม่ทัพภาคที่ ๒ ให้เกียรติเป็นประธานพิธีเปิดงานฟ้อนรำ “จัมปาศรี” เฉลิมฉลองเมืองมหาสารคาม เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕๐ ปี มหาสารคาม ณ บริเวณรอบวงเวียนหอนาฬิกา อำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีเปิดงานเฉลิมฉลอง ๑๕๐ ปี มหาสารคาม

เวลา ๑๔.๐๐ น. พลโทธวัช สุกปลั่ง แม่ทัพภาคที่ ๒ ให้เกียรติเป็นประธานพิธีเปิดงานฟ้อนรำ “จัมปาศรี” เฉลิมฉลองเมืองมหาสารคาม เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕๐ ปี มหาสารคาม ณ บริเวณรอบวงเวียนหอนาฬิกา อำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีเปิดงานเฉลิมฉลอง ๑๕๐ ปี มหาสารคาม

เวลา ๑๔.๐๐ น. พลโทธวัช สุกปลั่ง แม่ทัพภาคที่ ๒ ให้เกียรติเป็นประธานพิธีเปิดงานฟ้อนรำ “จัมปาศรี” เฉลิมฉลองเมืองมหาสารคาม เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕๐ ปี มหาสารคาม ณ บริเวณรอบวงเวียนหอนาฬิกา อำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีเปิดงานเฉลิมฉลอง ๑๕๐ ปี มหาสารคาม

เวลา ๑๔.๐๐ น. พลโทธวัช สุกปลั่ง แม่ทัพภาคที่ ๒ ให้เกียรติเป็นประธานพิธีเปิดงานฟ้อนรำ “จัมปาศรี” เฉลิมฉลองเมืองมหาสารคาม เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕๐ ปี มหาสารคาม ณ บริเวณรอบวงเวียนหอนาฬิกา อำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีเปิดงานเฉลิมฉลอง ๑๕๐ ปี มหาสารคาม

เวลา ๑๔.๐๐ น. พลโทธวัช สุกปลั่ง แม่ทัพภาคที่ ๒ ให้เกียรติเป็นประธานพิธีเปิดงานฟ้อนรำ “จัมปาศรี” เฉลิมฉลองเมืองมหาสารคาม เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕๐ ปี มหาสารคาม ณ บริเวณรอบวงเวียนหอนาฬิกา อำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘
พิธีเปิดงานเฉลิมฉลอง ๑๕๐ ปี มหาสารคาม

เวลา ๑๔.๐๐ น. พลโทธวัช สุกปลั่ง แม่ทัพภาคที่ ๒ ให้เกียรติเป็นประธานพิธีเปิดงานฟ้อนรำ “จัมปาศรี” เฉลิมฉลองเมืองมหาสารคาม เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕๐ ปี มหาสารคาม ณ บริเวณรอบวงเวียนหอนาฬิกา อำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘ พิธีเปิดลานศิลปวัฒนธรรม “ย้อนวิถี ๑๕๐ ปี มหาสารคาม” และนิทรรศการ “มหาสารคาม ๑๕๐ ปี ใต้ร่มพระบารมีจักรีวงศ์” พร้อมร่วมเขียน “แผ่นทองอวยพรเมือง”

เวลา ๑๕.๔๐ น. พลโทธวัช สุกปลั่ง แม่ทัพภาคที่ ๒ ให้เกียรติเป็นประธานพิธีพิธีเปิดลานศิลปวัฒนธรรม “ย้อนวิถี ๑๕๐ ปี มหาสารคาม” และนิทรรศการ “มหาสารคาม ๑๕๐ ปี ใต้ร่มพระบารมีจักรีวงศ์” พร้อมร่วมเขียน “แผ่นทองอวยพรเมือง” ณ บริเวณลาน หน้าที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘ พิธีเปิดลานศิลปวัฒนธรรม “ย้อนวิถี ๑๕๐ ปี มหาสารคาม” และนิทรรศการ “มหาสารคาม ๑๕๐ ปี ใต้ร่มพระบารมีจักรีวงศ์” พร้อมร่วมเขียน “แผ่นทองอวยพรเมือง”

เวลา ๑๕.๔๐ น. พลโทธวัช สุกปลั่ง แม่ทัพภาคที่ ๒ ให้เกียรติเป็นประธานพิธีพิธีเปิดลานศิลปวัฒนธรรม “ย้อนวิถี ๑๕๐ ปี มหาสารคาม” และนิทรรศการ “มหาสารคาม ๑๕๐ ปี ใต้ร่มพระบารมีจักรีวงศ์” พร้อมร่วมเขียน “แผ่นทองอวยพรเมือง” ณ บริเวณลาน หน้าที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘ พิธีเปิดลานศิลปวัฒนธรรม “ย้อนวิถี ๑๕๐ ปี มหาสารคาม” และนิทรรศการ “มหาสารคาม ๑๕๐ ปี ใต้ร่มพระบารมีจักรีวงศ์” พร้อมร่วมเขียน “แผ่นทองอวยพรเมือง”

เวลา ๑๕.๔๐ น. พลโทธวัช สุกปลั่ง แม่ทัพภาคที่ ๒ ให้เกียรติเป็นประธานพิธีพิธีเปิดลานศิลปวัฒนธรรม “ย้อนวิถี ๑๕๐ ปี มหาสารคาม” และนิทรรศการ “มหาสารคาม ๑๕๐ ปี ใต้ร่มพระบารมีจักรีวงศ์” พร้อมร่วมเขียน “แผ่นทองอวยพรเมือง” ณ บริเวณลานหน้าที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘ พิธีจุดโคมดอกจำปาขาวและเปิดการแสดงแฟชั่นโชว์

เวลา ๑๙.๐๐ น. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม พร้อมด้วย นางเพ็ญจันทร์ จันทร นายกเหล่ากาชาดจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีจุดโคมดอกจำปาขาวและเปิดการแสดงแฟชั่นโชว์ ดอกจำปาขาว หรือดอกลีลาวดีสีขาว เป็นดอกไม้ประจำจังหวัดมหาสารคาม อันเป็นการรวมพลังแห่งความรักจากใจอันบริสุทธิ์ของคนมหาสารคามที่มีต่อแผ่นดินเกิด ณ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม (หลังเก่า)

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘ พิธีจุดโคมดอกจำปาขาวและเปิดการแสดงแฟชั่นโชว์

เวลา ๑๙.๐๐ น. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม พร้อมด้วย นางเพ็ญจันทร์ จันทร นายกเหล่ากาชาดจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีจุดโคมดอกจำปาขาวและเปิดการแสดงแฟชั่นโชว์ ดอกจำปาขาว หรือดอกลีลาวดีสีขาว เป็นดอกไม้ประจำจังหวัดมหาสารคาม อันเป็นการรวมพลังแห่งความรักจากใจอันบริสุทธิ์ของคนมหาสารคามที่มีต่อแผ่นดินเกิด ณ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม (หลังเก่า)

๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๘ พิธีจุดโคมดอกจำปาขาวและเปิดการแสดงแฟชั่นโชว์

เวลา ๑๙.๐๐ น. นายชยาวุธ จันทร ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม พร้อมด้วย นางเพ็ญจันทร์ จันทร นายกเหล่ากาชาดจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธี จุดโคมดอกจำปาขาวและเปิดการแสดงแฟชั่นโชว์ ดอกจำปาขาว หรือดอกลีลาวดีสีขาว เป็น ดอกไม้ประจำจังหวัดมหาสารคาม อันเป็นการรวมพลังแห่งความรักจากใจอันบริสุทธิ์ของ คนมหาสารคามที่มีต่อแผ่นดินเกิด ณ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม (หลังเก่า)

๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘ ชมลานศิลปวัฒนธรรม “ย้อนวิถี ๑๕๐ ปี มหาสารคาม” และชมการประกวด “หนุ่มเมืองมหา ธิดาสร้อยดอกหมาก”

เวลา ๒๐.๐๐ น. นายกองโท ดร. คมคาย อุดรพิมพ์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีมอบรางวัลการประกวด “หนุ่มเมืองมหา ธิดาสร้อยดอกหมาก”

๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘ ชมลานศิลปวัฒนธรรม “ย้อนวิถี๑๕๐ ปี มหาสารคาม” และชมการประกวด “หนุ่มเมืองมหา ธิดาสร้อยดอกหมาก”

เวลา ๒๐.๐๐ น. นายกองโท ดร. คมคาย อุดรพิมพ์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีมอบรางวัลการประกวด “หนุ่มเมืองมหา ธิดาสร้อยดอกหมาก”

๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๘ ชมลานศิลปวัฒนธรรม “ย้อนวิถี๑๕๐ ปี มหาสารคาม” และชมการประกวด “หนุ่มเมืองมหา ธิดาสร้อยดอกหมาก”

เวลา ๒๐.๐๐ น. นายกองโท ดร. คมคาย อุดรพิมพ์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ให้เกียรติเป็นประธานในพิธีมอบรางวัลการประกวด “หนุ่มเมืองมหา ธิดาสร้อยดอกหมาก”

ผู้ว่าราชการจังหวัด...
มหาสารคามอดีต-ปัจจุบัน
(พ.ศ.๒๔๐๘ - พ.ศ.๒๕๕๘)

พระเจริญราชเดช (ท้าวมหาชัย กวด)

พ.ศ. ๒๔๐๘ - ๒๔๓๒

พระเจริญราชเดช (ท้าวฮึง)
พ.ศ. ๒๔๒๒ - ๒๔๔๓

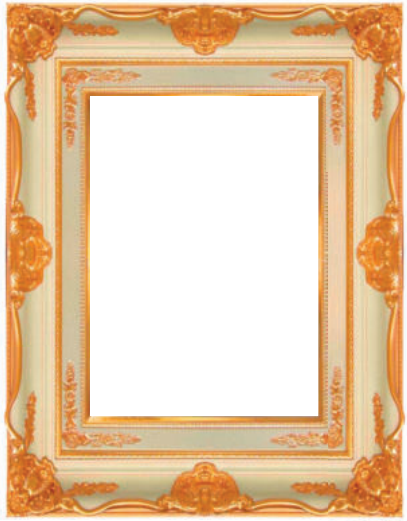
อุปฮาด (เถื่อน รักษิฉันทร์)
พ.ศ. ๒๔๔๓ - ๒๔๔๔

พระเจริญราชเดช (อุ่น)
พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๕๕

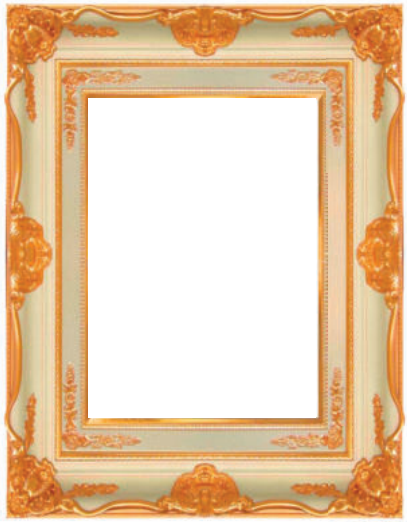
หม่อมเจ้านพมาศ นารัตน์
พ.ศ. ๒๔๕๕ - ๒๔๕๙

พระยาสารคามคณาภิบาล (พร้อม ณ นคร)
พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๖๒

พระยาสารคามคณาภิบาล (ทิพย์ โรจน์ประดิษฐ์)
พ.ศ. ๒๔๖๒ - ๒๔๖๖

พระยาประชากรบริรักษ์ (สาย ปาสะนันท์)
พ.ศ. ๒๔๖๖ - ๒๔๖๘

พระยาสารคามคณาภิบาล (อนงค์ พยัคฆนันต์)
พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๔

พระยรรถเปศลสรวดี (เจริญ ทรัพย์สาร)
พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๖

หลวงอังคณานุรักษ์ (ร.อ. สมภวิล-เทพาคำ)
พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๒

หลวงประสิทธิ์ บุรีรักษ์ (ประสิทธิ์ สุปิยังคุ)
พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๘๔

หลวงบริหารชนบท (ส่วน สีหไตร)
พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๖

ขุนไมตรีประชารักษ์ (ไมตรี ไมตรีประชารักษ์)
พ.ศ. ๒๔๘๖ - ๒๔๘๙

ขุนจรรยาวิเศษ (เที่ยง บุญยนิตย์)
พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๔๙๐

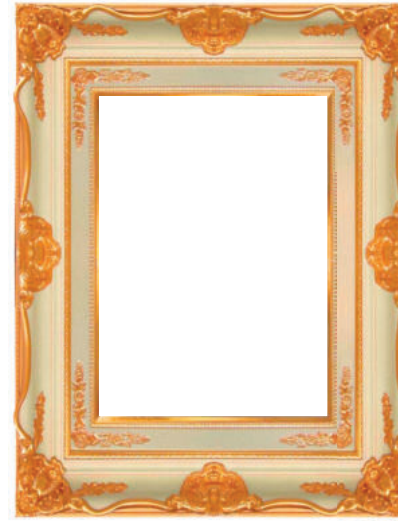
ขุนพิศาลสกุษดิ์กรรม (ทองใบ น้อยอรุณ)
พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๔๙๓

นายเฮี้ยม ศิริสมธิ
พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๔๙๕

หลวงอนุมัติราชกิจ (อั้น อนุมัติราชกิจ)
พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๕๐๐

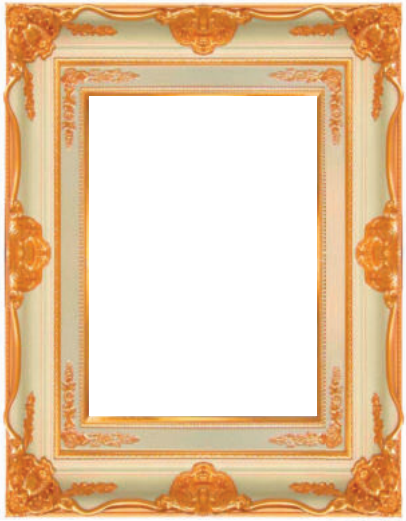
ขุนจรรยาวิเศษ (เที่ยง บุญยนิตย์)
พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๐๑

นายนาน นิชำนาญ
พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๖

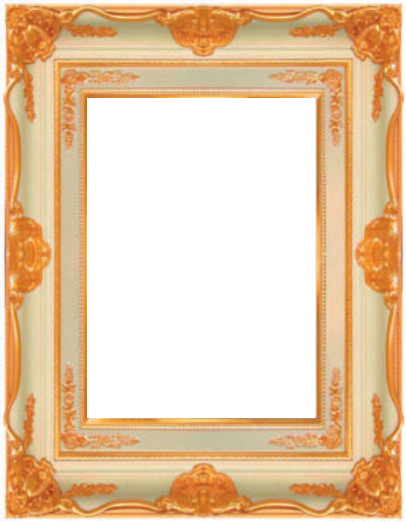
นายธง ทัศนาญชลี
พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๑๐

นายเวียง สารทสินธุ์
พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๓

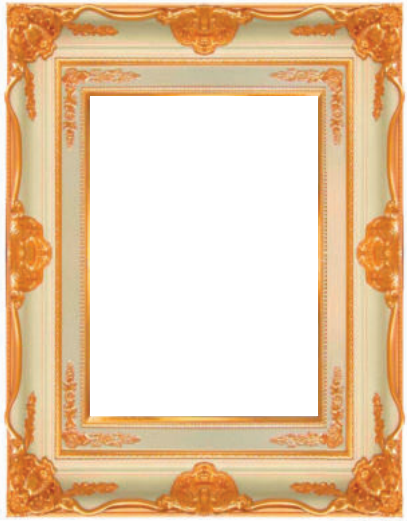
นายพล จุฑางกูร
พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๔

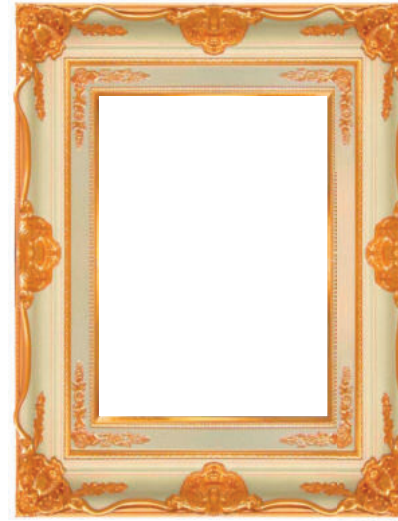
นายสุจินต์ กิตยารักษ์
พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๗

นายชำนาญ พจนา
พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๑๙

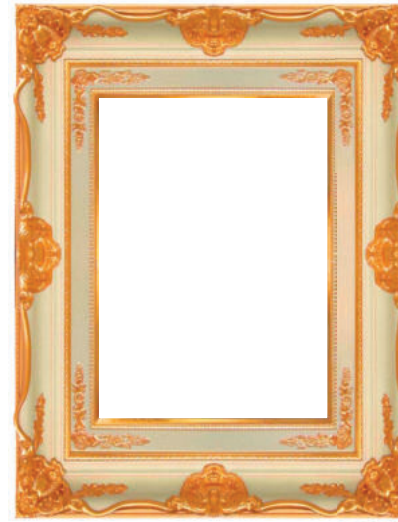
นายวุฒินันท์ พงศ์อารยะ
พ.ศ. ๒๕๑๙ - ๒๕๒๒

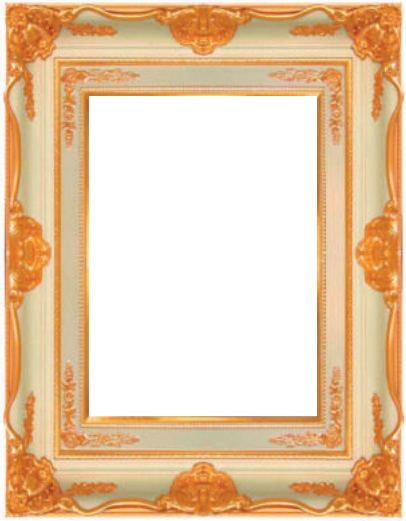
นายสมภาพ ศรีวรขาน
พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๓

ร้อยตรีกิตติ ประทุมแก้ว
พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๔

นายธวัช มกรพงศ์
พ.ศ. ๒๕๒๔ - ๒๕๒๖

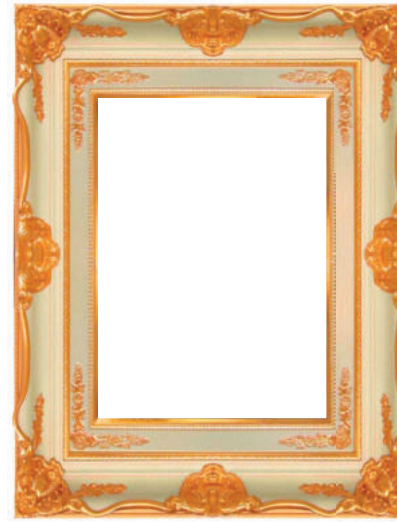
นายสมบูรณ์ พรหมเมศร์
พ.ศ. ๒๕๒๖ - ๒๕๒๘

นายไสว พราหมณี
พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๓๑

นายจินต์ วิภาตะกลัศ
พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๓๔

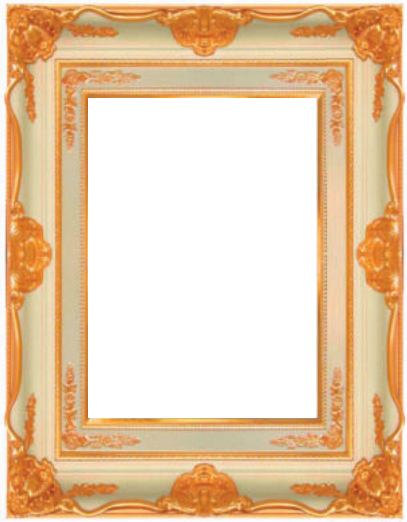
นายวีระชัย แนวบุณเนียร
พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๓๕

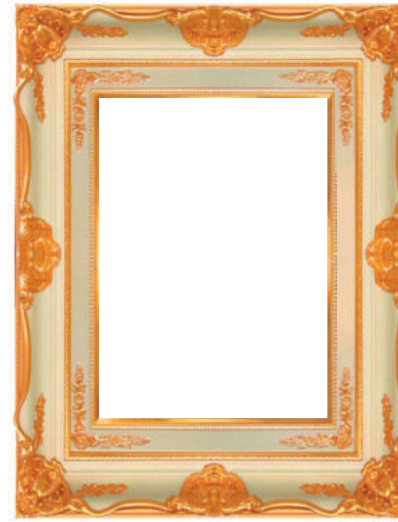
นายภพพล ชีพสุวรรณ
พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๗

นายประภา ยุวานนท์
พ.ศ. ๒๕๓๗ - ๒๕๓๘

นายวิชัย ทัศนเศรษฐ
พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๔๐

นายเกียรติพันธ์ น้อยมณี
พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๒

นางศิริเลิศ เผ่าไพบูลย์
พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๔

นายสมศักดิ์ แก้วสุทธิ
พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๔๖

นายมหาวิทย์ ลิมานนท์วราไชย
พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๔๘

นายชวน ศิริมันท์พร
พ.ศ. ๒๕๔๘ - ๒๕๕๐

นายรังสรรค์ เพียรอดวงษ์
พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๑

นายพินิจ เจริญพานิช
พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๒

นายทองทวี พิมเสน
พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๔

นายวีระวัฒน์ ชื่นวารินทร์
พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๕

นายนพวัชร สิงห์ศักดา
พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗

นายชยาวุธ จันทร
พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘

นายโชคชัย เดชอมรธัญ
พ.ศ. ๒๕๕๘ - ปัจจุบัน

บรรณานุกรม

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ (ต่อไปนี้จะใช้ กจช.) เอกสารรัชกาลที่.๕ รล – มท / ๗.๑๔ เมือง

มหาสารคามตอบราย เลกเกี่ยวข้องกับเมืองสุวรรณภูมิ. จ.ศ. ๑๒๓๕

กจช. ร.๕ ม๒.๑๒ ก / ๑. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ ๕.

กจช. ร.๕ มท. เล่ม ๑๔. จ.ศ. ๑๒๔๐ เลขที่ ๕๓ หน้า ๑๓๖ – ๑๓๙

กจช. ร.๕. รล.มท/๒ เมืองมหาสารคาม ตั้งอรรคหาต เป็น อุปหาต อัครวงษ์ เป็น ราชวงษ์ วรบุตร เป็น ราชบุตร

กจช. ร.๕ สารบัญสมุดพิเศษ. จ.ศ. ๑๒๔๕ เล่ม ๙ เลขที่ ๒๓๒ หน้า ๓๙๙ – ๔๐๑

ชาวจังหวัดมหาสารคาม,สมาคม. **ที่ระลึกสมาคมชาวจังหวัดมหาสารคาม** (มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๓๙.)

ดำรงราชานุภาพและสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์,สมเด็จกรมพระยา. **สาส์นสมเด็จ** เล่ม ๑๖. คุรุสภา, ๒๕๐๕.

เติม วิภาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน เล่ม ๑. หน้า ๒๓๖

ทศพร ศรีสมาน. “สถาปัตยกรรมอีสาน,” **สมบัติศิลป์...บนแผ่นดินอีสาน.** สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ ๗ ขอนแก่น, ๒๕๔๐.

ธีรชัย บุญมาธรรม. “มหาศาลคาม มหาษาลคาม มหาษารคาม มหาสาลคาม มหาสารคาม,” ใน**รัชมังคลาภิเษก : อีสานศึกษา**. สถาพร พันธุ์มณี (บรรณาธิการ) ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม. จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก, ๒๕๓๑.

ธีรชัย บุญมาธรรม. “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของหัวเมืองกาฬสินธุ์ พ.ศ. ๒๓๓๖ – ๒๔๕๐,” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

บุญช่วย อัตถากร. **ประวัติศาสตร์ภาคอีสาน และเมืองมหาสารคาม และผลงานต่างๆ** พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายบุญช่วย อัตถากร ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม, กรุงเทพฯ, ๒๕๒๒

โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๗ ขอนแก่น, สำนักงาน. **ทำเนียบโบราณสถานอีสานบน.** อัดสำเนา, ๒๕๔๑.

ผดุงแคว้นประจันต์ (จันทร์ อุตตรนคร),หลวง. **ลัทธิธรรมเนียมต่างๆ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

มหาวิไชย (จันทร์ อุตตรนคร), ขุน. “การปกครองของคนชาติลาวชาวตะวันตก,” **วชิรญาณ ตอน ๒๕**. ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๕

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๔ .ตอน ๔๖ ก. หน้า ๑๔ -๑๙ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐

ศรีศักร วัลลิโภดม. **แอ่งอารยธรรมอีสาน.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. มติชน, ๒๕๔๐.

ศิริพันธ์ ตาบเพ็ชร์. “เมืองโบราณหนองหาน.” **สมบัติศิลป์...บนแผ่นดินอีสาน.** ขอนแก่น : สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๗, ๒๕๔๐.

ศิลปากร, กรม. **แหล่งโบราณคดีประเทศไทย เล่ม ๔.** กองโบราณคดี, ๒๕๓๒.

สัมภาษณ์ นางทองเลี่ยม เวียงแก้ว. อายุ ๗๖ ปี ๙ ตุลาคม ๒๕๔๕ และสัมภาษณ์อีกหลายครั้ง ช่วงจัดรายการวิทยุด้วยกัน พ.ศ. ๒๕๔๗ – ๒๕๕๘ จนอายุ ๙๐ ปี นายธีรชัย บุญมาธรรม ผู้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นายชื่นชัย วรามิตร. อายุ ๗๙ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๘๒ ถนนนครสวรรค์ ๒๕ (เจริญราชเดช) อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๑๓ ธันวาคม ๒๕๔๕ นายธีรชัย บุญมาธรรม ผู้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์พระอริยานุวัตร (อารีย์ เขมจารี) วัดมหาชัย อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๘ สิงหาคม ๒๕๒๖, ธีรชัย บุญมาธรรม ผู้สัมภาษณ์

สีลา วีระวงส์. **พงสาวะดานลาว.** เวียงจัน : กะซวงศึกสาทิกาน, ๒๕๐๐.

หอสมุดแห่งชาติ แผนกหนังสือโบราณ. (ต่อไปนี้จะใช้อักษรย่อ หสช.) หมู่จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓. จศ. ๑๒๐๔ เลขที่ ๙๐ บัญชีจำนวนเลขเมืองหนองหาน

หสช. หมู่จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓. จ.ศ. ๑๒๐๑ – ๖ เลขที่ ๒๐๒ บัญชีสักเลกหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก และเขมรป่าดง.

หสช. หมู่จดหมายเหตุ รัชกาลที่ ๓ จ.ศ. ๑๒๐๙ เลขที่ ๑๕๙ บัญชีส่วยเร่ว

หสช. หมู่จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔. จ.ศ. ๑๒๒๕ เลขที่ ๘๐ หนังสือถึงกรมการเมืองรายทาง กงสุลอังกฤษได้ส่งพม่า ๖ คน

หสช. หมู่จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๔. จ.ศ. ๑๒๒๗ เลขที่ ๑๙ ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีฯ มาถึงพระขัติยวงษาเรื่องขนานนามบ้านลาดกุดยางใหญ่ เป็นเมืองมหาสาลคาม

หสช. หมู่จดหมายเหตุ รัชกาลที่ ๔. จ.ศ. ๑๒๒๘ เลขที่ ๑๒๒ ตราน้อยถึงเมืองรายทาง เรื่องมองโยกับพวกขึ้นไปค้าขาย

หสช. เอกสารรัชกาลที่ ๕ (บัญชีใหม่). เลขที่ ๓๒๓ – ๓๒๔ ประวัติต้นร่างคิดชื่อเมือง

อภิสิทธิ์สารคาม (ดี),หลวง. **บันทึกหลวงอภิสิทธิ์สารคาม.** (ต้นฉบับอยู่กับอาจารย์ฉลองชัย ไตรรัตน์ ผู้เป็นหลานตา)

อมรวงศ์วิจิตร, หม่อม. “พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน,” **ประชุมพงศาวดารเล่ม ๓ ภาค ๔.** คุรุสภา, ๒๕๐๕.

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. **ตามหาร่องรอยขอมและมอญในมหาสารคาม.** สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

เอกสารตัวเขียนสมุดฝรั่ง. สายตระกูลพระเจริญราชเดช (อุ่น) มอบให้ สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏมหาสารคาม) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕

ชื่อหนังสือ : ที่ระลึก ๑๕๐ ปี มหาสารคาม

เจ้าของหนังสือ : จังหวัดมหาสารคาม โดยสำนักงานการท่องเที่ยว
และกีฬาจังหวัดมหาสารคาม

คณะผู้จัดทำ:

๑. นายชยาวุธ จันทร	ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม
๒. นายเมธี สุพรรณฝ่าย	รองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม
๓. นายไกรสร กองฉลาด	รองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม
๔. นายสุชัย บุตรสาระ	ปลัดจังหวัดมหาสารคาม
๕. นายเสนอ พิศเพ็ง	หัวหน้าสำนักงานจังหวัดมหาสารคาม
๖. นายณัฏฐชัย โง้วศิลปศาสตร์	สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม
๗. นางดุลย์ยานี วงศ์ศรีอาจ	สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม
๘. นางสาวปราณี วงศ์บุตร	สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม
๙. นายธีร์ สิทธิหาโคตร	สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม
๑๐. นางอัจรินทร์ เมืองจันทร์	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดมหาสารคาม
๑๑. นางสาวฐานิตรัชต์ เจริญศิริ	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดมหาสารคาม
๑๒. นางศินีนาถ แสงสระศรี	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดมหาสารคาม
๑๓. นางสาวผกาพรรณ เพลียวงษ์	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดมหาสารคาม
๑๔. นางสาวชนัญชิดา โคตรสาร	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดมหาสารคาม
๑๕. นางสาวผกามาส เมืองจันทร์	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดมหาสารคาม
๑๖. นางสาวปัณฑิตา ทองเชื้อ	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดมหาสารคาม
๑๗. นายโฆษิต เหล่าสุวรรณ	อุปนายกสมาคมชาวจังหวัดมหาสารคาม
๑๘. นายสังคม อัตถากร	อดีตรักษาการปลัดจังหวัดมหาสารคาม

ออกแบบ : บริษัท ฟินิกซ์ อินเตอร์ซัพพลาย จำกัด

ภาพโดย : สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม
สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดมหาสารคาม
ที่ทำการปกครองจังหวัดมหาสารคาม
องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม
เทศบาลเมืองมหาสารคาม
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม
สำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัดมหาสารคาม
เรือนจำจังหวัดมหาสารคาม
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองมหาสารคาม
วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม
สถาบันการพละศึกษา วิทยาเขตมหาสารคาม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : กันยายน ๒๕๕๘ (จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม)

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ ห้ามลอกเลียนแบบไม่ว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่ารูปแบบใดๆ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้จัดพิมพ์เท่านั้น

พิมพ์ : บริษัท ฟินิกซ์ อินเตอร์ซัพพลาย จำกัดเลขที่ ๖๒ ตรอกศรีรับสุขแขวงตลาดบางเขน เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร โทร ๐๒-๕๕๐-๖๐๖๘

มหาสารคาม

ที่ระลึก ๑๕๐ ปี มหาสารคาม

